Эхэ-найхан нютагаа эб хамта мандуулаяа!

БУРЯАД ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1993 МАЙН 27
Зунай эхин (могой) нарын 6
ЧЕТВЕРГ
Гарагай 5
№ 97 (18711)
газетын сэн: захилай — 50 мүн., Хэлсэгтэ сэн

...РЭНЭЙ ХАЙРА ГУ, АЛИ МИНИИ ЗӨӨРИ ГУ?

Түрүүшын чековэ аукционой дүнгүүд тухай

...э предприятиинуудые худалдуд бүри нёдэ эхилнэн гэлэшэ. ...аадагшад мүнгэ ...атай предприятиинуудые хэдые ...тэдые худалдаха юм. Зүгөөр ...э абаха нимэ ...э мүнөө үедэ ...алтай баян хүдаха арга...тай.

...ондо намартаа ...й эрхэтэй бүхэн, ...нилханууудhаа ...эр нанаташуудые ...ые гээ haa, гоё, ...гээ haa, дараационный чек» ...ка бэшэгдэнэн ...й болоно, зардэвние холо ха-3—4 мянгаар ...э hэн. Тэд ...э ваучернуудаа ...бод, нэгэл юуhан хэбэртэй хүлалайнь хүсэлдэхэ ...ыкымнай нислэл хотын эгээн ...гуулинуудай нэгэн болохо 49-...гуулида hүүлшын хонхын баяр ...гнэрбэ.

...ургуулила 2136 үхибүүд hурагшалай жилдэ 92 хүбүүд, ...үрэл hургуулияа дүүргэжэ, ажа...ргэн замда гарахань гэлэшэ. ...ршалгын худалдэрнин талаар ...ин орлогшо Людмила Николаевна ...ская нигэжэ хөөрэбэ:

...үүлшын хонхын hайндэр эгээл ...муи тинхэдэ гүнгтайшье hайн...эр ааб даа. Энэ жилэй hайндэр ...нэйгээр. хүхюун соргойгоор үн...ургуулитаяа хахасажа байhан ...д багшанартаа үнэн зүрхэнhөө баяр хүргөө. Багшанар Т. В. Захарова, Г. Н. Алексеева, Т. А. Богомоева, Н. Д. Арьяева гэгшэдтэ hурагшадынь урин дулаан үгэнүүдтэйгээр хандажа, хабарай hайхан баглаа сэсэгүүдые барижа, уяруулhан байна.

Удаань 10-дахи классай, 1-дэхи «а» классай hурагшад hургуулиндаа дүүргэжэ байhан аха үетэнөө амаршалба. Тэдэнэртэ сэсэгүүд, дурасхаалай бэлэгүүд барюулагдаа.

Энэ hайндэртэ түрэлхид олоороо хабаадаба. Хүүгэдтэсэ хамта баярыень хубаалдажа, зугаа шадыень, дуу, шүлэгүүдыень шагнажа, сэдьхэлээ хужаргуулхаhаа ехэ жаргал байхагүйл.

Манай корр.

2-дохи дунда hургуулин хадаа Улаан-Удэ хото соо эгээл үнинэй hургуулин болоно. Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ гудамжада оршодог энэ hургуулинда 860 гаран hурагшад hурадаг, 55 багшанар тэдэнэртэ ном заадаг юм.

Тус hургуулиин 11-дэхи, 1-дэхи классуудай hурагшад, багшанар майн 25-най үглөөнэй 10 сагта спортын танхим соо сугларжа, hүүлшын хонхын жэнгирээнэй hайндэрые тэмдэглэбэ. Мүнөө эндэ үхибүүд 60-дахи жилээ hургуулияа түгэсхэжэ байна.

— Hургуули дүүргэхээ байгшад нюниин 1-дэ түрүүшынгээ шалгалга барихань гэлэшэ. Тиимэhээ таанадта шалгалтаяа эрхим hайнаар барихыетнай хүсэнэб,— гэжэ hургуулиин директор Петр Анатольевич Иванов энэ үдэр хэлээ хэлээнэйхиндээ сохэр сэдьхэлээ хүдэлжэ байhан хүбүүд, басагадта хүсэбэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: дунда hургуулиин hуралсалай талые даагша, Ажалай Улаан Тугай орденто Клара Ивановна Солянникова амаршалгын үгэ хэлэжэ байна; 11-дэхи классай hурагшад.

С. БАЛДУЕВАЙ фототекст.

...ШЫН ХОНХО ЖЭНГИРБЭ

...ыкымнай нислэл хотын эгээн ...гуулинуудай нэгэн болохо 49-...гуулида hүүлшын хонхын баяр ...нгэрбэ.

...ургуулила 2136 үхибүүд hураг...салай жилдэ 92 хүбүүд, ...үрэл hургуулияа дүүргэжэ, ажа...ргэн замда гарахань гэлэшэ. ...ршалгын худалдэрнин талаар ...ин орлогшо Людмила Николаевна ...ская нигэжэ хөөрэбэ:

...үүлшын хонхын hайндэр эгээл ...муи тинхэдэ гүнгтайшье hайн...эр ааб даа. Энэ жилэй hайндэр ...нэйгээр. хүхюун соргойгоор үн...ургуулитаяа хахасажа байhан ...д багшанартаа үнэн зүрхэнhөө баяр хүргөө. Багшанар Т. В. Захарова, Г. Н. Алексеева, Т. А. Богомоева, Н. Д. Арьяева гэгшэдтэ hурагшадынь урин дулаан үгэнүүдтэйгээр хандажа, хабарай hайхан баглаа сэсэгүүдые барижа, уяруулhан байна.

Удаань 10-дахи классай, 1-дэхи «а» классай hурагшад hургуулиндаа дүүргэжэ байhан аха үетэнөө амаршалба. Тэдэнэртэ сэсэгүүд, дурасхаалай бэлэгүүд барюулагдаа.

Энэ hайндэртэ түрэлхид олоороо хабаадаба. Хүүгэдтэсэ хамта баярыень хубаалдажа, зугаа шадыень, дуу, шүлэгүүдыень шагнажа, сэдьхэлээ хужаргуулхаhаа ехэ жаргал байхагүйл.

Манай корр.

СПО...

...hуури эзэлхын түлөө ...соон түмэр замай тра...тын техникумэй ...талхим соо болобо. ...Удын 2-дохи ТЭЦ-эй да багшанарай инст...студентнэрые шүүжэ. ...нынхээ чемпионууд б... Хойто-Байгалай аймаг...дипломоор шагнагдаа. ...намо» бүлгэмэй түлөө... Виталий Лыгденов— ...бэрхэ наадагша, Алек... Довженко бэрхэ добтол... гэжэ тоологдон, тусхай ...гуулта хүртэбэ.

Б-М. ЖИГЖИТО...

ТАДАГ...

...гон гэгшэд ажахынуудай ...ө үмэнэйоо эзэн янзаар ...олон айлшадай үгтамжа...бэлэдхэлсээ, зоорин зоо...р туhалаа.

...эдэнhээ гадна, Улаан...hоо Баяр Сергеевич Бим..., Михаил Михайлович ...скин, улаасхооронды...hаа Александр Петрович ...ондонов, «Жаргалинтур...мэнээ Соёлма Цыбиковна ...абжалсанова, нютагай...й коммерсант Николай ...ович Мункуев, олзыг ...эрхилэгшэд аха дүүнэр...рд, Мэргэн Галсандор...уд, барилгашад аха...эр Николай, Олег Ва...вуд, Буркоопсоюзhаа...рний Васильевич Андре...гшэд шан болгохо үнэ...лэгүүдээр, мүнгэ зоо...туhалаа,—гэжэ баяртай...hаа Цырен Санданович ...лээ hэн.

...д баярланьгүй арга...Энэ худалнаатай сагта ...ийнь хэрэг — дуратай...ь залуу үетэнэй, бүгэ...ой дэмжэлгэтэй, худэл...ь урагшатай ябана. ...д Республикыин физи...культурын габьяата ...эрилэгшэ», «РСФСР-дай гэгээрэлэй отлич...эhэн Цырен Санданович ...ындыжаповай хүндэтэ ...ргануудынь минии ур...гшые гэрилэлнэ бшуу. ...од наhандаа жагса...э худэр эрын үзөө ...ортын мастернуудые ...ушоо үндэр ажалай ...нуудые туйлаха бай...ата найдамаар.

Ц. ДАМИНОВ.
...АЛДУЕВАЙ фото.
...ын район.

...ХИДХЭЛЭЙ СУГЛААНДА УРИНАБДИ

...ад эхэнэрнүүдэй ...гуа» эблэлэй эмхидхэлэй суглаан майн 15.00 сагта Аэадуудан ...арисаанай байhан соо ...эдэхэ. Эблэлэй гэ...Улаваа зүбшэл холэ...нэрнүүдэй жэ, үндэhэн хэлэеэ, сөөлөө hэргээхэ, түрэл байгаалиаа хамгаалха, залуу үетэнные үбгэ эсэгэнэрэйнгээ hайн hайхан зөншалаар хүмүүжүүлхэ асуудалнуудаар hаналда бодолнуудаараа хубаалдаха юм.

Эблэлэй хүдэлмэридэ хабаадаха дурэтайнуулые түс суглаанда уринабди.

Буряад эхэнэрнүүдэй эблэлэй эдэбхитэй.

Буряад Республикын арадай депутадуудай анхаралда

Буряад Республикын Верховно Советэй XII сессинин хоердохи хуби 1993 оной майн 31-нэй 10 сагта Буряад Республикын Верховно Советэй суглааануудай танхим соо эхилхэ.

Суглааануудай танхимай фойе соо сессинин нээгдэхэ үдэрэй 8 саг 30 минутада арадай депутадуud болон уригдаhан хүнүүд бүридхэлдэ абтаха.

Буряад Республикын Верховно Советэй Президиум.

Хабарай тарилга-93

ХАРТААБХАЯА ТАРИЖА ДҮҮРГЭБЭ

Энэ жилдэ «Буйский» совхозой тарian ажалай бригадэ эртын ороohото үргамалнуудые тарижа эхилэмсээрээ, уданшүй майн 9—10 hаа хойно хартаабхала hүүлгажа захалаа юм.

Нэгэдэхээр, гандуушаг, хуурай уларилтай жилдэ хабар газарай хүрьhэндэ шинэ нойтоной үшөө элбэг байхада, хартаабха эртэ тариhан дээрэ гэжэ эндэхид тоолоно. Хоёрдохёор, энэ үргамалаа наранда hайса шарагдадаг, наруули дулаан газарта таряа.

Эндэ мүнөө дүршэлтэй механизаторнуud Владимир Буруев, Василий Корытов гэгшэд МТЗ-80 тухэлэй тракторнуудтаа хартаабха hүүлгадаг агрегадуудые шагтагалаад. hүүлшын гектарнуудта тарилга хэжэ байна. Тэдэндэ үрэhэнэйнь хартаабхые тракторист Николай Разуваев таhалгаргүй зөөжэ үгэнэ.

Тинхэдэ энэ ажахыда богони болзор соо 1200 гектарта тарian үрэhэн таригдаа.

В. БОРИСОВ.
Бэшүүрэй аймаг.

ГАЗАРАА УhАЛНА

Үнгэрэгшэ жилдэ гандуу уларилтай байгаашье hаань, газараа hайнаар уhалhанай ашаар Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой луговод И. М. Якимовай звеногойхид сабшалангай гектар бүрийөө 25 центнер үбэ хураажа, аймаг соогоо түрүү hуури эзэлээ hэн.

Энэ дүй дүршэлөө саашань улам арьбадхажа, Илья Михайлович нүхэдоороо байгша ондо газараа хабар бүри эртэ уhалжа эхилээ юм. Үбэлдөө булаг, горхоной эдагта тошо халлажа, тэдэнэйнгээ хайлаад урдажа захалхалаар hубаг хапаабууд руугаа табяа hэн.

Мүнөө звеногой гэшүүд 280 гектар сабшалантаа нэгэ дахин уhалжа дүүргэд, заримыень хоёрдохёо ундалуулжа байна.

Мүн эдэнэй хүршэ XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхозой механизатор-луговод А. Н. Васильевай звено баhал газараа түлэг уhалжа байнхай.

Л. ВИЛЬМОВА.
Загарайн аймаг.

ИТАР-ТАСС hҮҮЛЭЙ МЭДЭЭСЭЛ

ЭНЭДХЭГЭЙ ПРЕМЬЕР-МИНИСТР — КАЗАХСТАНДА

АЛМАТЫ. Энэдхэгэй премьер-министр Нарасимха Рао майн 25-да албанай хэрэгээр Казахстанай түб хото ерэ hэн. Үнгэрэгшэ жилдэ Казахстанай Президент Нурсултан Назарбаевай Энэдхэг ошоходо эхилэйнь табигдаhан хобр талада ашаг үрэтэй харилсааануud мүнөө Энэдхэгэй правительствын толгойлогшын ерэходэ улам гүнзэгы удха шанартай болохо гэжэ нютагай шинжэлэгшэд тоолоно.

Үнгэрэгшэ жилhээ хойшо Казахстан ба Энэдхэг хоёрой хоорондохи элдэб шатын харилсааануud улам хүчижэ байнхай. Худалдаа наймаанай, экономикын, эрдэмэй ба технологиин талаар хамтын комисси байгуулагдажа, ажалаа эхилэнхэй. Тэрэнэй туhалмжаар энэ жилдэ Энэдхэгэй олохон бизнесменүүд Казахстанай элдэб нютагуудаар ябаhан, республикын түб хотодо Энэдхэгэй худалдаа наймаанай выставка үнэрлэhэн байна.

ТҮРҮҮЛЭГШЭЭР БАТАЛАГДАА

МОСКВА. Россин Федерацин хилын саагуурхи оронуудтай сэрэгэй-техническэ харилсаанай талаар albан зургаануud хооронды комиссинин түрүүлэгшээр вице-премьер Александр Шохинине баталха тухай захиралтада Виктор Черномырдин гараа табяа. Тус комиссинин «тусгаар бүридэлдэ хэрэгтэй хубилалтануудые» hарын туршада оруулха гэжэ Александр Шохинидо даалгагдаба.

ДАРЫ ТҮРГЭН ДЭМЖЭБЭ

МОСКВА. Конституционно суглаа зарлаха ба Россин Федерацин Конституцин проектые бэлэдхэлгые түргэсхэхэ тухай Россин Федерацин Президентын Зарлигые Россин хэдэн нютагуудта дары түргэн дэмжэhон байна гэжэ мэдээсэгдэнэ. Конституционно суглааныда хаабадаха мэдүүлгэнүүдэй ороо байhан ушар энээнные гэршэлэнэ. Тиигэжэ Хойто Осетинин ба Коми Республикануудhаа түлөөлэгшэд болоно, хуули гаргадаг комитетэй түрүүлэгшэнэр, гүйсэдхэхы засагhаа — юстицин министр дэбкүүлэгдэhэн байна.

20 МИЛЛИАРД ТУХЭРИГ hОМОЛБО

НАХОДКО (Приморин хизаар). Россин Федерацин правительство экономикын талаар сүлөөтэ «Находко» зонодо горитой туhалмжа үзүүлээ. Техническэ паркнуудые байгуулхын, эрхэтэлэй зорилгонуудта хэрэглэхын тула сэрэгэй аэродром хубилган тухеэрхын, ашаг үрэтэй хэлсээ холбоо хүгжөохын ба ашалга-зөөлгын түхеэрэлгэнүүдые барихын тула 20 миллиард 125 миллион тухэриг урьhалмжа үгтэбэ.

Находкодо өөрынгөө предприятинуудые нээжэ байhан харинн гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдтэ энэ мүнгэн туhалмжа лаб найдабари боложо үзэхэ бшуу. Россин Аласдурна зүгые хүчөөхэ хэрэгтэ правительство hанаагаа зобоно гэжэ ойлгоходоо Россин-Номгон Далайн оронуудай бизнесменүүд эндэхи гүрэчэй ба үмсын эмхинуудтэй экономическа холбоонуудые айнгуйгөөр байгуулна бшуу. Находкодо хамтын 230 гаран предприяти худалнэ. Тэдэнэй 45-нинь гансал харинн гүрэнүүдэй мүнгэ хэрэглэнэ.

УНШАГТЫ ТАНИЛСАГТЫЗ

2 дохи нюурта. Буряад Республикын Верховно Советэй «Федерацийн шинэ Конституцин проект тухай». Советүүд ба ажабайдал. А. Трофимова. «Захануud дүүргэгдэнэ гү?». Т. Бадмаева: «Шэмэшэгүүдэй түрүүшын съезд».

3-дахи нюурта. Багшын булан. С. Рингинова: «Ёhо заншалаа сахия». Түрэл нютагаймнай түүхэhээ. Е. Голубев: «Полак бүhалгаашад Түнхэндэ». ИТАР—ТАСС: түби дэлхэй мүнөөдэр.

4-дэхи нюурта. Буряад ороной золото спортсменүүд. Б-М. Жигжитов: «Угай мэргэшүүл». Зуhалаидаа газарай эдеэ үргүулагшадта. Л. Мунгалова: «Эгээл эртын эдеэн».

„Буряад үнэн"-ДЭ

НЭРЭ ХҮНДЫН ХЭРЭГ ЛЭ!

(Арбан долоон мянга гаран буряадуудай ажаhуудаг Түнхэнэй район соо ороидсол 93 хэhэг «Буряад үнэн» захигдаад байна)

Байгша оной хоёрдохи хахад жилэй хэблэлүүдтэ захил хэхэ ябуулга мүнөө үедэ угаа хүшэр, юрэ бусыи оршон байдалда үнгэргэгдэжэ байна.

Абаад үзыт даа. 1993 оной хоердохи хахад жилэй захилай үнэ сэнгынь, түрүүшын хахадайхида орходоо, улам ургаба ха юм. Жэшээлхэдэ, Түнхэнэй райондо «Буряад үнэн» газетын түрүүшын хахад жилэй захилай сэн бүхыдөө 231 түхэригтэ байhан hаа, харин хоёрдохи хахадтань уншагшад 985 түхэригөөр буряад хэблэлээ захижа, уншаха болонхой. Түрэлхи хэлэн дээрээ барлагдан гарадаг hоннине таанадта хүргэхэ сэнгынь 4,2 дахин нэмэбэ бшуу. Харин газетын өөрынь үнэ сэн 75 түхэриг зандаа үлөө.

Нимэ сэнтэй газетэ захиха арга боломжо эндэ бии гээшэ гү? Бишье байжа болохол даа. hарадаа 3000 шахуу түхэриг салин абадаг механизаторнуud, 6 мянган шахуу мүнгэ түлбэри абадаг малшад, «аргагүйбди» гэхэдэшье магадгүй. Апрель hараhаа салингаа абаагүй зарим hургуулинуудай багшанар баhал арсахадаашье болохо байна. Бэшэнинь юундэ абаха аргагүйб? Энэ асуудалда харюу тиимэ холуушье бэдэрhэнэй үлүү хаш.

Салин бага, юумэн үнэтэй болоо гэhэн шалтагаануудые урдаа барihан түнхэнэйхид хоёрдохи хахад жилэй захил хэлгэдэ балай эдэбхи үүсхэл гаргабагүй гэхэдэ, алдуугүй. Энэ хэлэгшээ хэдэн тоо, баримтануудаар батадхахада, болохо байна. Хэдэн мянган хүн зоной, тэдэнэй нилээд олониинь буряадуud, ажаhуудаг. Хэрэн тосхондо мүнөө 46 айл (бэшэн соohоо эгээл олониинь) «Буряад үнэн» газетэдэ захил хэнхэй. Тинхэдэ Хуурай-Хобог, Хойто-Гол hуурриуудта түс тустаа 13, Тоородоо—4, Жэмhэг, Түнхэн, Туран hуурриуудта—3—3, Аршаан, Хужар, Зуун-Морин, Моон ба Далахайда түс тустаа—2, Нилоwкэдэ 1 хэhэг түрэлхи хэлэн дээрээ гарадаг hоннинoо захиад байна.

Районойнь хүтэлбэрилэгшэд бултадаа шахуу буряадуud юм. Теэд тэдэнэрэй гэр бүлэдөө буряад хэблэл захижа уншадагыень хэлэжэ шадахагүй байнаб. Мэдэхэ гэhэн зорилго урдаа тинхэдэ би табташьгүйб. Зүгөөр районой захиргаанай гулваагай приёмио таhалга соонь энэ жилэй «Буряад үнэн» газетын хабтаhанда ягдагараар хадаатай байхыень харахадаа, схээр баярлажа гарааб. Үнэхөөрөөшье, тинхэдэ түрэл hонимнай намда дулаахаaар үзэгдөө hэн.

Хүн зонине социальна талаар хамгаалгын таhагые таганса гансал түс түс предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд бэшэ, харин аймагай болон тэрээнhээ гадуурхишье зон хабаадаха эрхэтэй гэжэ Е. М. Егоров ойлгуулба.

Л. Н. Гысылова түрүүшын аукционой зарим тэды дүнгүүдые соносхобо. Бүхыдөө 12,5 мянган ваучер ороо юм байна. Аукциондо хабаадаhан табан предприятинуудай худалдаанда табиhан акциинуудай тоо баhал ваучернуудай тоотой тэнцэлдээ. Табан предприятиин 16 миллион түхэриг зөөрн аукционо табигдаба гээшэ. Харин хуби хүнүүлhээ болон юридическэ нюурнуудhаа ороhон 12,5 мянган чегэй сэнгынь дүн хамта 125 миллион түхэриг түхэриг болоно. Тон олон мэдүүлгэнүүд «Буриятмебель» гэhэн акционернэ бүлгэмэй акциинуудта ороохо, тэдэнь үнэтэйгөөр худалдагдаа.

Пресс-конференциде мэдээсэл хэhэн түшаалтад республикын эрхэтэдые саашадаа чегүүдээр болохо аукционуудта эдэбхитэйгээр хабаадахые уряалаа. Июнь hарада 3 нимэ аукцион болохо. Жэлэй дүүрэтэр hара бүри олон аукционуud үнгэргэгдэжэ байна.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

МОНГОЛ СТУДЕНТНҮҮДЭЙ ХОЛБООНОЙ НЭЭМЭЛ БЭШЭГ

Хүндэтэ буряад аха дүүнэрнай! Монголой студентнүүдэй холбоон Та бүгэдэндэ халуун мэндээ хүргэнэ.

Буряад Республика болон Монгол Гүрэн соёлой, эрдэмэй, нинтын харилсаануудай талаар хододоо тон нарин, бата холбоо барисаатай байгаа, байхашье, байнашье. Мүнөө юун тухай дуулгахаяа hанаaонодн гэхэдэ, Монголой студентнэрэй холбоон (СМС) Студентнүүдэй улаасхооронды холбоонтой хамта байгша оной майн 20-до «Хүнэй эрхэ—студентнүүдэй эрхэ гэhэн темээр 14 оронуудай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар улаасхооронды эрдэмэй семинар үнэргэбэ. «Эмнэсти—Интернэйшнл» Бүхэдэлхэйн студентнэрэй түб, Марис-Франц Дайнлет түб (США) гэхэ мэтын нүлөө ехэтэй эмхинүүд түс семинарай хүдэлмэридэ хабаадалсаха юм.

Монгол студентнүүдэй холбоон болон «Эмнэсти—Интернэйшнл» эмхи манай саашанхи ажал ябуулганууда Буряад ороной залуушуул эдэбхитэйгээр хабаадалсаха аабза гээд найдана. Илангаяа байгша оной сентябрь соо эмхидхэгдэхэ бүгэдэ монголнуудай хуралда бэлдэхэ хэрэгтэ бултадаа эдэбхи гарган хабаадалсаял.

Бэшэгэйнгээ түгэсхэлдэ Монгол студентнүүдэй холбоон болон «Эмнэсти—Интернэйшнл» эмхинин Монголой отделени Буряад ороной залуушуултай, нинтын эмхинүүдтэй харилсаа холбоо тогтоохоор бэлэн байhан тухайгаа мэдүүлнэ.

МАНАЙ АДРЕС: Улаан-Баатар 10, Бага тойру-11, Улаан Баатар 13. Төв шуудан 65. Телекс: 236 СКТЭМН МОНГОЛ СТУДЕНТНЭРЭЙ ХОЛБООН.

Буряад Республикын Верховно Советтэ

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН ШЭНЭ КОНСТИТУЦИИН ПРОЕКТНҮҮД ТУХАЙ

Буряад Республикын Верховно Советэй Конституционно комисси республикын Верховно Советэй Президнумэй, Министрнүүдэй Советэй гэшүүдэй, республиканска хэдэ хэдэн министерствэнүүд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй, нютагай Советүүдэй, нютагай өөһэдөө өөһэдыгөө хүтэлбэрилхэ зургаануудай, әрдэмэй эмхи зургаануудай түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар һаяхан үнгэргэгдэһэн заседани дээрээ Верховно Советэй Конституционно комиссиин, Россин Федерацийн Президентын дурадхаһан Россин Федерацийн шэнэ Конституциин проектнүүдые зүбшэн хэлсээд, дурадхаһан хоёр проектын үндэһөөр Россин Федерацийн нийтэ нэгэн проект бэлдэхын тула хамтын шиндхэбэреэр хүдэлмэришэ органай байгуулхыень Россин Федерацийн Верховно Советэ, Россин Федерацийн Президентдэ дурадхаба, мүнөө хүсэндөө байдаг Конституциин тогтоогдомол гуримые әбдэжэ, Россин Федерацийн шэнэ Конституци баталан абалга тэрээнэ үнэн бэшэ удхатай болгохо гэжэ тэмдэглэбэ. Гадна Республикын Верховно Советэй 1993 оной майн 31-дэ болохо сесси дээрэ дурадхагдаһан хоёр проектые зүбшэн хэлсээд, оорынгоо дурадхалнуудые Россин Федерацийн Верховно Советэ, Россин Федерацийн Президентдэ эльгээхыень Буряад Республикын Верховно Советэ дурадхаба.

Советүүд ба ажабайдал

ЗАХЯАНУУД ДҮҮРГЭГДЭХЭ ГҮ?

Анатолий Николаевич ОЧИРОВ Загарай тосхондо 1951 ондо түрөһэн юм. Баргажанай дунда һургуули дүүргэгэд, Совет Армийн зэргэдэ алба хэһэн байна. 1971 ондо Зүүн Сибириин технологическа институтда инженер-электрик гэһэн мэргэжэлтэй болоо. 1976 онһоо эхилжэ, Онохойн модоной комбинадта ажаллана. Мүнөө Очиров түс комбинадай ахамад механигай таһагай инженерэй түшаал эзэлнэ. Тэрэ 1989 ондо Буряад Республикын арадай депутадаар һунгагдаһан юм.

Арадай депутат А. Н. Очиров мүнөө манай һонирхоһон асуудалнуудаар һанамжаяа хэлэнэ.

— Түрүүшээр намайе Верховно Советэй гэшүүнээр һунгаа һэн. Би тнихэдэнь одоошье ехэ юумэ хэхэ, бүтээхэ аргатай болохоб, һунгашадайнгаа аша туһада олон асуудалнуудые шиндхэжэ шадахаб гэжэ һанаһан байгааб. Энээхэн һанал, бодолно хүсэлдэхэгүй гэжэ хаанаһаа мэдэхэ бэлэйбиб? Буряад Республикын арадай депутат аад, һанаһан юумэеэ шиндхэжэ шадахагүй байһандаа урмаа хухараадшье абаа һэм. Хэрбээ арадай депутат предприятийн хүтэлбэрилэгшэ һаа, ямаршье аргаар бага зэргэ мүнгэ оложо, асуудал шиндхэжэ болохо байна. Гэбэшье, хүтэлбэрилэгшэ дура зоргоороо предприятийнгаа мүнгэ зөөрине үрихэ баһа эрхэгүй ааб даа.

Жэшээлхэдэ, Шэнэ-Онохойн дунда һургуулийн байшан 1995 он болотор бодхоохо гэһэн захяа һунгагшадни дамда үгэһэн бэлэй. Ороной экономикын һалан һандаржа, мишин ажаллаган комбинадай бирагүйхэн байдалда ороод байхада, һургуули бариха гээшэмнай хушэр хүндэ асуудал гэжэ сэхэ мэдэрсе.

Манай тосхоной хажуугаар харгы бариха гэһэн асуудал намда үгтэһэн хөрдохи захяа болоно. Автомобильна харгы тосхон соогуур гарадаг байгаа. Энэнь хүн зондо үнэхөөрөөшье аюултай, зунай сагта шорой тоохон амар заяа үзүүлдэгүй. Энэнние ойлгожо байбашье, һунгагшадай түс захяае дүүргэхэ аргагүйб. Мүнгэ зөөри хаанаһаа олдохоб, хэн манда мүнгэ, үгэхэб? Энэмнай эгэл хүндүүлхэй, шиндхэгдээгүй асуудал болонхой ха юм.

Комбинадта сэбэрэлгын түхеэрэлгэнүүдые бариха асуудал һунгагшад табиһан байгаа. Комбинадай хүсөөр энэ захяаень дүүргэгдэжэ байна гэхэдэ болоно.

Онохойн инженернүүдэй байшан капитальнаар зонабарилха тухай һунгагшадай захяа үгтэһэн байгаа. Түс байшан түргэнөөр зонабарилагдажа, оньһон түхеэрэлгэнүүдээр хангагдаад байна. Арадай депутадта бусадшье захяанууд үгтэдэг, тэрэндиень дүүргэхэ гэжэ ороолдогдодог.

Буряад Республикын Верховно Советэй үндэһэ, яһатанай харилсаануудые хүргөөлгын ба нарижуулгын асуудалнуудай талаар комитедэй гэшүүнээр һунгагдаһанби. Түс комитедэй заседаниннуудта хабаадажа, республикын үндэһэ яһатанда хабаатай асуудалнуудые шиндхэлсэхэдэ һонирхолтой байдаг. Ортонгууд тухай асуудал зүбшэн хэлсээбди. Муйска район ошожо, ортонгуудай ажабайдалаар танилсаһан, тэдэнэй һанал бодолые мэдэжэ абаһан, бэрхэшээлнүүдыень тодоруулһан байгаабди. Ортон үндэһэ яһатанай саашанхи хүргөлтын асуудалые бүхы талаһаань хаража үзэгдэһэн шиндхэбэри абаабди гэжэ тоолоноб.

Мүнөө хасагууд тухай асуудал зүбшэн хэлсэжэ байнабди. Ушарынь, гэхэдэ, хасагууд урданайнгаа ут заншалые һэргээхэ тухай асуудалаар комитедтэмнай хандаһан байна бшуу. Юрэнхыдөө, республикын Верховно Советэй Комитедүүдтэ олон ондоо, шухала асуудалнууд зүбшэгдэдэг, сессидэ бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулагдадаг гээшэ.

Заримдаа тон шухала, орёо асуудалнуудые хаража үзэхэ болоходо, юридическэ бэлэдхэлнай багадана. Нэгэ депутадай хэлэһэн юумэ зүб шэнги байха. Нүгөөдэнь баһал зүбөөр хэлэбэ гэжэ һанахаш. Өөрын бодолгүй, һанамжагүйб гэхэ аргамни үгы. Һайаһан юумэеэ хэлэжэ, оорынгоо дурадхалые оруулдаг байхабди. Гол шухалань гэхэдэ, би районойнгоо ажабайдалые, районойнгоо хүн зондо хабаатай бүхы шухала асуудалнуудые һайн мэдэдэгби. Энэмни намда ходоодоо туһалдаг.

Райондо хабаатай асуудал шиндхэхэ гэбэл, Буряад Республикын Верховно Советэй депутадай асуулта хэдэг байнаб. Жэшээлхэдэ, электрын эльшэ хүсөн хангалга хододоо таһалдуулагдадаг. Онохойн модоной комбинат электрын эльшэ хүсэнһөө боложо, хэдэн үдэрөөроо ажаллахха аргагүй болодог. «Бурятэнерго» нэгэдэл ёһын тэдыдэ хариоу үгэдэг. Түс асуудал бодотоор, һайнаар шиндхэгдэдэгүй гээшэл даа. Манай комбинадай хүтэлбэри болон профком Россейн Федерацийн арадай депутадуудай съездэ түс асуудалаар хандаа һэн. Гэбэшье, электрын эльшэ хүсэнэй асуудал «хүндэ ашаан» байһан зандаа.

Ороной экономико һайжаруулха зорилготой хуулинуud, зарлигуud гаражай байдаг. Теэд тэдэнэй бодотоор бэслүүлэгдэдэггүйнь харамтай.

Онохойн модоной комбинат республика соогоо суутай предприятий байһан юм. Бусад предприятинуудта жэшээ болодог байгаа. Харин мүнөө хайшан гэжэ акамидарха, яажа мүнгэ олохо, үри шэриһээ гараха тухай бодомжолно. Түлишэ, түүхэй эд, электрын эльшэ хүсэн— эдэ бүгэдэ яаха аргагүй дуталдана. Комбинадаймнай саашанхи хүргөлтэй зам тодо, сарюун бэшэ.

Һунгагшадтаа туһалха, этигэл найдабаринень хариоулха хүсэн бии. Зүгөөр һайхан эрмэлзэлнай хэзээ хүсэлдэхэб даа?

А. ТРОФИМОВА,
манай штатнабэшэ корр.

ЭД ЗӨӨРИ ЭЗЭМДЭХЭ ГЭБЭЛ...

«Эрхэтэдые газарай участогуудаар хангаха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» Россин Президентын гар табилгатай Зарлиг байгша оной апрелиин 23-да тушаглагдаһан байна. Хубини барилга хэхэ, саад ургуулха, хамһабарин, фермерскэ ажахынуудые эмхидхэхэ хүсэлтэй зоной мэдүүлгэнүүдые дутын сагта хангаха зорилготойгоор инмэ документ абтаһан гээшэ.

Республикын Архитектурын талаар гүрэнэй комитедэй түлөөлэгшэд энэ Зарлигые бэслүүлхын тула ямар зорилгонуудые хараалнаб гэһэн асуудалтайгаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Б. Б. БАДМАЦЫРЕНОВТЭ хандабабди.

АСУУДАЛ: Баатор Бамуевич, энэ талаар һалын сагта ябуулагдаха хүдэлмэри тухайгаа хөөрэжэ үгыт?

ХАРЮУ: Нэгэдэхеэр гэбэл, байгша ондо Улаан-Удэ хотын барилгын генпланда горитой хубилалта оруулхабди. Энэ хүдэлмэридэ түбэй бюджедһээ мүнгэн оруулагдахай. Хоёрдохёор гэбэл, эрхэтэдэй гэр байра бариха, газарай участогуудые абаха талаар элдэб янзын эрилтэ хэрэглэмжьень харадаа абахабди.

Гэр байра барилга, газарай участогуудые тааруулан түбхинүүлгэ хадаа техническэ, хото барилгын, экологическа асуудалнуудтай сэхэ холбоотой. Тиимэһээ генплан хадаа алишье талааараа гүйсэд бодомжотой, алдуугүй баһха ёнотой.

АСУУДАЛ: Теэд анхандаашье инмэл документаци бэлдэгдэдэг һэн бэшэ гү?

ХАРЮУ: Тиимэ. Гэбэшье олон һуурин газарнуудта амнараа, тусхай инмэ документаци үгы һэн.

Урдань хэгдэдэг, мүн мүнөө хэгдэхэ хүдэлмэринүүд хоорондоо тон ехэ нягаатай гээд тэмдэглэнүү. Ушар юуб гэбэл, урдандаа гэр байрын, газарай дүрбэлжэн метр бүхэнние хүнүүдтэ тон адлаар хубааха гэһэн гурим сахигдадаг байгаа бшуу. Хэншье үлүү гараха, илгарха ёногүй, хуул адлишуу байха зэргэтэй гэгдэдэг һэн бээ. Энээнһээ ямар үрэ гараһаень мүнөөл ойлгожо байна ха юмбибди. Нэгэн адли түхэлтэй, эзэгүй мэтэ, газаагаа, подъезднүүд соогоо муухай гэрнүүд, гурим журамгүй байдал — хаа хаанагүйл ха юм.

Хүнние эд зөөри эзэмдэгшэ болгохогүйн тула ёнотойл тэмсэл ябуулагдадаг байгаа.

АСУУДАЛ: Харин мүнөө эд зөөриин элдэб түхэлэй түлөө ажал ябуулга эдэбхижүүлэгдэһээр гэбэл, алдуугүй гү?

ХАРЮУ: Тон зүб. Хото городто гү, али худөо һууринда ажаһуугша бүхэн өөрынгөө хүсэлөөр, мүнгэ зөөриин шадалаар элдэб түхэлэй—томо, багашье, элдэб материалнуудаар баригдаһан гэртэ ажаһууха, хэрэгтэй хэмжээнэй газар абаад элдүүрилхэ, фермерскэ ажахы эмхидхэхэ аргатай.

Эдэ бүгэдэ хуу хараада абтаа. Һаяын сагта манай бодомжо, дурадхалнуud хүн зоной үзэмжэдэ табигдаха.

АСУУДАЛ: Зарим гол дурадхалнуудаа тодорхойлжо үгыт?

ХАРЮУ: Хото, городуудые абаад үзэбэд, бии байгаа кварталнуудые нэльбэн шэнэдхэлгэ хараалагдана. Зарим кварталнуудта үшөөшье гэрнүүдые бодхоомоор, гэхэһээ гадуур хүн зондо нухат хэрэгтэй магазин, кафе, ресторануудай, хэрэглэмжэ хангалгын албануудай байшангууд баригдаха юм.

Город шадаран, городой хилэнэ саашанхи газарта коттедж түхэлэй гэрнүүд баригдажа эхилэнхэй гэжэ обёорно ёнотойт. Энэ үүсхэл алишье талаһаа дэмжэгдэхэ. Городһоо сааша болохо бүрээ ехэ газар үгэдэг байхабди. Зарим...ниинь байн-байн тусгаа...дамал фермерскэ ажахы болон бүрилдэжэ магад. Город шадарай газар хүн зоннне үшөөл тэжээнэгүй ха юм. Овощ ургуулахаа гадна мяха-һүнэй продукци үйлэдбэрилбэл, ашатай бэшэ гү?

АСУУДАЛ: Архитектурын, хото барилгын шэнэ документаци зохёон табиха, газар хубаарилые эрхилхэ хэрэгтэ архитекторнүүдһээ гадна ямар мэргэжэлтэд хабаадуулагдаха болоноб?

ХАРЮУ: Городуud ба районуудай захиргаануудай гулваанартай, предприяти, эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдтэй зүбшэжэ, ажалаа ябуулхабди. Гадна дээдэ гарай мэргэжэлтэд—газар хэмжэн эсхэмжэлэгшэд, экологууд, топографууд энэ хүдэлмэридэ хабаадуулагдаха.

Байгал нуур шадар ажаһуудаг тула байгаалида хохидол үзүүлэнгүйгөөр ажал ябуулгаяа эрхилхэ гээшэ шухала. Энэ талаар проектнүүдые зохёон табилгада 2 миллион тухэриг үгтэнхэй юм. Байгалай үнэнай нөөсэ хамгаалха зондо оршодог газарта экологическа сэбэр продукци үйлэдбэрилхэ фермерскэ тусхайлагдамал ажахынууд түхеэрэгдэхээр хараалагдана. Баргажанай Адаг, Максимиха, Байгал-Худари, Заречье һууринуудай генплан зохёогдон табигдаха юм.

АСУУДАЛ: Эдэ бүгэдэ тухай олонинтэ зондо дуулгагдажа, мэдээсэгдэжэ байха ааб даа?

ХАРЮУ: Город шадар фермерскэ ажахы, хубини барилга эрхилхэ гэһэн зондо мэргэжэлтэй хараанаа зүбшэл, заабаряар туһалха аргатайбди. Тиигахын тулада комитедэй дэргэдэ туһаламжын түб байгуулагдаха юм.

Гэхэһээ гадна хэблэлэй ажал ябуулгаяа эдэбхижүүлхэбди. Барилгын нормо, дүримүүдые, нормативна актнуудые бүрилдүүлэн, ами амнарнь хэблэхэ, Буряадай архитектурын саашанхи хүргөлтэ тухай ном гаргаха, архитекторнүүдэй проектнүүдэй саг үргэлжын выставкэ эмхидхэхэ, хубини гэр баригшадта, фермернүүдтэ туһа болохоор өөһэдын газетэ (кварталда нэгэ удаа) гаргаха хүсэлтэйбди.

Юрэдөөл, шэнэ энэ хүдэлмэридэмнай нюуса гэжэ огто байхагүй. Эрхэтэн бүхэнэй арга шадабариингаа, мүнгэ зөөриниигөө зэргээр байра байдалаа түбхинүүлхэдэнь «ногоон харгы» нээгдээ, энэ талаар эд зөөри эзэмдэгшэ болохо хүсэлтэйшүүлэй эрхэ сүлөө одоошье мандаа гээшэ.

Г. ДАШЕЕВА
хөөрэлдэбэ.

СНГ: ТОБШО ҺОНИНУУД

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ. Нева мүрэн дээрэхи хотын байгуулагдаһан үдэртэ, жэл бүри майн 27-до «Санкт-Петербургийн хүндэтэ эрхэтэн» гэһэн нэрэ зэргэ олгохо баяр ёнолол үнгэргэгдэдэг болохонь. Хотын бага совет энээн тухай шиндхэбэри абаһан байна.

Хотые хүгжөөлгэдэ, Росси дотор ба хилын саагуур тэрэнэй үүргэ ба нэрэ хүндые дээшэлүүлгэдэ горитой хубитала оруулһан хүнүүдтэ энэ нэрэ зэргэ олгогдохо юм. «Санкт-Петербургийн хүндэтэ эрхэтэн» гэһэн нэрэ зэргэ Россин болон бусад гүрэнүүдэй эрхэтэдтэ, мүн ямаршье гүрэнэй эрхэтэн бэшэ хүнүүдтэ олгогдожо, нэһан соонь баталагдаха.

Хүндэтэ энэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн хүн засагай нютагай зургаануудай ба хүтэлбэрийн эмхинүүдтэ торон тогтонгүйгөөр ороохо, мүн мэр, Советэй түрүүлэгшэ болон бусад тушаалта нюурнуудтай хүлсэлтэгүйгөөр уулзаха эрхэтэй болохо. Санкт-Петербургийн хүндэтэ эрхэтэн өөрынгөө нэрэһээ шиндхэбэринүүдэй ба захиралтануудай проектнүүдые горсоведэй депутадуудай ба мэрэй үзэмжэдэ табиха эрхэтэй.

БАРНАУЛ. Үнгэрэгшэ жэлэйхитэй сасуулхада, байгша оной түрүүшын хахадта хизаарай промышленна предприятинууд дээрэ үйлэдбэрийн хэмжээн доошолһон зандаа байгаа. Гансал Барнаул хотодо тэрэ 30 процентээр доошолоо һэн. Гэбэшье һара һараар хараад үзэхэдэ, саашаа болохо бүрээ үйлэдбэрийн хэмжээн багаар доошолно. Ажахын холбоонууд һэргээгдэнэ, үйлэдбэри гурамшуулагдана. Харин «Сибэнергомаш», «Алтаймебель» болон бусад предприятинууд үйлэдбэрийнгөө хэмжээе бүри дээшэлүүлжэ шадаа.

ТОМСК. 1993 оной намарһаа хойшо техническэ мэргэжэл олгодог училищида хитад 60 ооютадые һургаха хэлсээ Хай-Лань компанитай баталһан Томскын политехническэ университедэй бүлэг мэргэжэлтэд Хитадһаа бусажа ерээ.

Хэлсээнэй ёноор 2 тала хамтын хүсөөр ооютадай нэгэ байра нарижуулан зонабарилжа, тэрээн соогоо хитад кухни, гостиница, магазин, конторо гэхэ мэтые нээхэ юм.

ШЭМЭЭШЭГҮҮДЭЙ ТҮРҮҮШЫН СЪЕЗ

Буряад Республикада ажаһуудаг шэмээшэгүүдэй ханха түрүүшын съезд майн 21-дэ Улаан-Үдэ хотодо болобо. Республикын хотонуудта, худөө нютагуудта ажаһуудаг шэмээшэгүүдэй түлөөлэгшэд, мүн Брянска областнин Новозыбковэ хотын һүмын санаартан Александр, Новосибирск хотын һүмын Гэгээн

эсэгэ Силуян, мүн һүмын дэргэдэхи мүргэлэй дуунай хоорто дууладаг һүзэгшэд урилгаар ерэжэ, тус съездын худэлмэридэ хабаадалсаһан байна. Тиихэдэ республикымнай Верховно Советдэй, Министрнүүдэй Советдэй, нийтын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд съездын худэлмэридэ мүн лэ хабаадалсаа.

Гэгээн эсэгэ Силуян съездын худэлмэриеэ эхилхын урда тээхэнэ арюудхалга хэжэ, үреэлэй һайхан үгэнүүдые хэлэбэ.

Удаань Буряад Республикын Верховно Советдэй Түрүүлэгшын орлогшо Р. Б. Гармаев съездые амаршалхынгаа хажуугаар:

— Шэмээшэгүүдэй түүхэтэ энэ съездын Буряад Республикын 70 жэлэй ойн урда тээ үнгэргэгдэжэ байһаннинь ехэ удхатай. Гурбан зуу гаран жэл соо буряадуud шэмээшэгүүдтэй хаяа хадхан ажаһууна гээшэ. Шэмээшэгүүд хаанта Россин, совет засагай хэды хүшэр хүндэ хашалта, дарлалтада орохоншье һаа, элиссэг хулинсагайнгаа хуушан ёно заншалые нарипаар сахижа, үеһөө үедэ нарипаар дамжуулжа шадаа. Би ажалайнгаа хэрэгээр шэмээшэгүүдэй ажаһуудаг нютаг нуганууdаар яһала ябаһан хүм. Тэдэнэрэй ажалша бэрхэ, эрид шууд, даруу зантыень ехэл һайшаахаар байдаг юм. Республикымнай Верховно Совет, Министрнүүдэй Совет, нийтын эмхинүүд гүрэн соомнай тохёолдоод байһан хүшэр хүндэ энэ сагтаньше шэмээшэгүүдэй хуушан ёно заншалаа һэргээн хүгжөөхэ хэрэгтэнь арга шадалааraа яһала туһална, туһалхашье. Энэ нангин хэрэгые бэслүүлхын тула бидэнэй эбтэй сэтэй ажаһуухамнай болтогой,— гэжэ хэлээ.

Удаань Шэнэ-Бэрээнэй дунда һургуулийн багша В. Л. Петров «Байгалай үмэнэ ажаһуудаг шэмээшэгүүдэй оюун бодолой соёлые нэргээн хүгжөөхэ талаар шиндхэгдээгүй асуудалнууд» гэһэн элидхэл хэбэ. Элидхэлшэ сугларагшадые, айлшадые амаршалаад, шэмээшэгүүдэй түүхэ тушаа тодорхойгоор тогтобо.

— Байгалай үмэнэ ажаһуудаг шэмээшэгүүдэй хуухы арадуудай нэргэн хүгжэлгэ ородуудай нэргэн хүгжэлгэтэй сэхэ холбоотой.

Бидэ мүнөө бээ даанги республика дотор ажаһуунабди. Тиимэһээ шэмээшэгүүд Буряад Республикын хаһыната газар дээрэ ажаһуудаг бүхы эрхэтэдтэй адли тэгшэ политическэ, юридическэ, экономическа, социальна эрхэтэй байха хүсэлтэйбди...

Шэмээшэгүүдэй соёлоо нэргээн хүгжөөхэ талаар абаһаан бүхы хэмжээ ябуулгануудые республикымнай эрдэм һуралсалай бүхы зургаануудай дэмжэдэг байнаннинь һайшаалтай. Жэшээлхэдэ, Тарбагатайн аймагай дунда һургуулида үнибүүдые шэмээшэгүүдэй газар үйлэдбэрилгын календарь хэрэглэн, ажал хүүлэжэ һургаха талаар туршалга амжалтатайгаар хэгдэжэ байна. Тиихэдэ Буряадай Эрдэм һуралсалай министерство, багшанарай мэргэжэлээ дээшэлүүлгын институт шэмээшэгүүдэй аман зохёол болон ёно заншалнуудта үндэһэлэгдэһэн хүүгэдые хүмүүжүүлгын программые дэмжэжэ, һуралсалдань хэрэглэхэ түхэлдэнь хүргэлсэхэбди гэжэ найдуулаа. Нэрлэгдэһэн зургаануud шэмээшэгүүдэй түүхэ тухай һуралсалай ном хэблэхэ хэрэгтэ туһалхаар бэлэн байнаһаа мэдүүлээ. Тиихэдэ республикын эрдэмэй-методическа түб энэ съезд эмхидхэжэ, үнгэрэгхэ хэрэгтэмнай сэхэтэй туһаламжа үзүүлнэн байна. Эдэ зургаануудтай байгуулнаһан харилсаа холбоомнай саашадаа бүри үргэдхэхэ, бэхижэхэ бээ гэжэ һанаһабди,— гэжэ В. Л. Петров элидхэл дотоороо хэлэнэн байна.

Элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ олон хүн хабаадаа. Мушхар-Шэбэрэй аймагай түлөөлэгшэ Е. С. Павлуцкая эндэ үгэ хэлэхэдээ:

— Мүнөө үедэ залуушуулнай юу хэжэ байна гээшэб? «Бизнес» гэжэ үгөөр иноурэл халхалаад, ямаа хэжэ жаа... Тэдэнэй дундаһаа... хэ, юумэ үйлэдэ... нние олохонь хү... хой. Һүүдэй үеда... бүлэрижэ байна. ...луу үеэлние хү... байһан биде тур... ямар ерэдүйе бо... лоно гээшэбиди?... наатаа зобоно б... дуулаб.

Съезддэ хабаадаг... рнин шэмээшэгүүд... лэ ерэһэн В. Ч. Ш... дэ үгэ абажа:

— Бидэ сна х... дэ сагта эбтэй... һуурха ёнотойбди... ный эндэ ажаһуу... бүхэнэй хүсэл... бэслүүлэгдэхэ ёно... лоо хүгжөөхын тур... мүргэлэйнгөө хуу... лые һэргээхэ шу... тоолоноб. Хүдөө н...

шажан мүргэл ту... хэ хүн үгы, тиим... луушуулые энэ хэ... гаха тусхай һурга... хэ шухала. Гадна... лэхэ, арһа эдэгүй... саһа нэхэхэ, ... нинлэхэ, үрэл гэ... лэхэ— шэмээшэгүүд... данай арга шу... дые дахина һэргэ... юм? Шэмээшэг дуу... тагдажа байна. Э... элинсэг хулинсаг... дуунуудые, ёно... дые ойлгоногүй... мүнөөнһөө үхибүүд... арадайнгаа ёно... соёлые хүндэлүүл... рээндэ дуратайгаар... жүүлхэ шухала,— ... лэ.

— Бидэ, ородуу... шажан мүргэлтэй... мүнөө үедэ манай... дэдэг болоһон шу... гэлэй элдэб «ураг... абтангүй, эхэ эсэ... жан мүргэлэ үзэ... ха ёнотойбди. Бид... трнеевскэ һүмэ һэрг... эзгэмдэтэ бусаахым... сэл ябуулха ёнотойб... гэхэдэ, энэ һүмы... гые элдэб эмхинүүд... лэхэ хүсэлтэй. Г... публикын Верховно... тэ шэмээшэгүүдэй х... тэлбэрилхэ 3—4 хүн... милоо һаа, һайн... оороо буряад аюм... болоһон хадаа, тэд... жан мүргэлые, ёно... лые хүндэлдэг хүм... һээ хадэн зуун жил... саа соо аха дүү м... һууһан бидэ саа... хани барисаагаа б... жэ, бэе бөдөө туһа... ха ёнотойбди,—гэжэ... рэй аймагай шэмэ... түлөөлэгшэ Г. А. Н... ценных хэлэв.

Элидхэлые зүбшэн... сэлгэдэ мүн лэ К. Е... рофанов, Б. Д. Ба... Л. Л. Афанасьев, Д... хонова, А. Н. Тр... лон бусад хабаалцаа... мээшэгүүдэй соёлые... хүгжөөхэ талаар ... һанамжа дурадхаг... оруулаа.

Удаань урид съе... легадуудай үзэмжэ... хагдаһан шэмээшэгүүд... гэмэй Уставай, мүн... галай үмэнэ ажаһуу... мээшэгүүдэй шажан... лэй соёлые нэргэн... жөөлгын программые... ектүүдые зүбшэн... гын үедэ арсалдаг... далнуудай гарайнгаа... тус документүүд... хабаадагшадай со... дуугаар баталагдаа.

Үни удаан зүбшэн... һэнэй һүүлээр Байг... нэ ажаһуудаг шэмэ... тэ хандаһан 1 съездые... далга баталагдан аб...

Энэ хуралдаанай... һан түсэб, зорилго... бэслүүлхэ худэлмэри... дан ябуулха вече (т... рилхы зургаан) Бу... Тэрэнэй бүридэлдэ 13... оробо.

Съездын һүүлээр Ул... Үдэ хотын, мүн ре... кын худөө нютагуудай... һэн шэмээшэгүүдэй а... нууд концерт наада...

Т. БАДМАЦ...

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ...цертын үедэ; ...тайн аймагай Хүйт... хоной шэмээшэгүүдэй... лэгшэ үгэ хэлэ...

Александр санаартан.

А. ЕФИМОВЭН ф...

ХИТАД ҺАЙХАН ОРОНДО

Республикатаймнай хүршэ, дүтэшэг ажаһуудаг хари гүрэнүүдээр аяншалга һүүлэйжэлнүүдтэ олошороо. Зон тиншэ ябахадаа, гол түлөб олзын хэрэг эрхилдэг гээшые шуултагүй. Хитад кроссовко, нуховик, монгол арһан хүүртиг манай «борхоолхо» дээрэ үй-түмэн болонхой.

Энэ долгиндо туугдан, биншье Хитад руу аяншалхаяа түхеэрбэб. «Интурист» фирмэдэ путевкын түлөө 48 мянган түхэриг түлөөд, хари гүрэнэй паспорттай боложо, нэгэ намжаа үглөөгүүр Улаан-Удын аэропортһоо тусхай самоледоор Шэтын областнин Краснокаменск хото руу нидэбэб. Манай бүлэг 20 хүнһөө бүридэһэн юм. Краснокаменскда буумсаарнай, хитад бүлэг бидэнние угтаһа, тэдэнэй ерэһэн автобус руу бидэнэр һуубабди, харин тэдэ манай самоледто һууса. Нигэжэ бүлэгүүдээр андаадаан болодог юм байна гэжэ үйлгоо һэм. Хитадуудшье үнөөхи самоледоорнай Улаан-Удэ руу нидэбэ, харин бидэ Манжуур хото руу табилуулаа бэлэйбди.

Энэ хотые харахада, абаһаар, ямар юумэн нюдэндэ торосолдоноб гэхэдэ, гүрэнэй, нийтын албануудай байшангууд дээрэ улаан, шара, ногоон, хүхэ бүд транспарантнууд татаатай, тэдээн дээрэнь хитад иероглифууд. Нимэ үнгэтэй халаһануud хотын түхэл шарайе шэмэглэнэ, зүүн зүүгэй аялганууdые зэдэлүүлнэ, гээд һанагдаа һэн. Удэшэлдоо энэ хото ямар һайханаар харагдаа гээшэб! Офис бүхэн дээгүүр ялагар гэрэл, онгб-анигб гэһэн галханууd тэнгэрнин мушэдтэл олон. Харин манай Улаан-Удэдэ нимэ галханууdые гансал мантан хасууринуудай дэргэдэ Шэнэ жэлэй һайндэртэ нооолно бшуу.

«Хе Мала Таша» гэһэн юһэн дабхар мантан гостиницын номернуудта хоёр хоёр хар-Шэбэрэй аймагай түлөөлэгшэ Е. С. Павлуцкая эндэ үгэ хэлэхэдээ:

— Мүнөө үедэ залуушуулнай юу хэжэ байна гээшэб? «Бизнес» гэжэ үгөөр иноурэл халхалаад, ямаа хэжэ жаа... Тэдэнэй дундаһаа... хэ, юумэ үйлэдэ... нние олохонь хү... хой. Һүүдэй үеда... бүлэрижэ байна. ...луу үеэлние хү... байһан биде тур... ямар ерэдүйе бо... лоно гээшэбиди?... наатаа зобоно б... дуулаб.

Съездэ хабаадаг... рнин шэмээшэгүүд... лэ ерэһэн В. Ч. Ш... дэ үгэ абажа:

— Бидэ сна х... дэ сагта эбтэй... һуурха ёнотойбди... ный эндэ ажаһуу... бүхэнэй хүсэл... бэслүүлэгдэхэ ёно... лоо хүгжөөхын тур... мүргэлэйнгөө хуу... лые һэргээхэ шу... тоолоноб. Хүдөө н...

шажан мүргэл ту... хэ хүн үгы, тиим... луушуулые энэ хэ... гаха тусхай һурга... хэ шухала. Гадна... лэхэ, арһа эдэгүй... саһа нэхэхэ, ... нинлэхэ, үрэл гэ... лэхэ— шэмээшэгүүд... данай арга шу... дые дахина һэргэ... юм? Шэмээшэг дуу... тагдажа байна. Э... элинсэг хулинсаг... дуунуудые, ёно... дые ойлгоногүй... мүнөөнһөө үхибүүд... арадайнгаа ёно... соёлые хүндэлүүл... рээндэ дуратайгаар... жүүлхэ шухала,— ... лэ.

— Бидэ, ородуу... шажан мүргэлтэй... мүнөө үедэ манай... дэдэг болоһон шу... гэлэй элдэб «ураг... абтангүй, эхэ эсэ... жан мүргэлэ үзэ... ха ёнотойбди. Бид... трнеевскэ һүмэ һэрг... эзгэмдэтэ бусаахым... сэл ябуулха ёнотойб... гэхэдэ, энэ һүмы... гые элдэб эмхинүүд... лэхэ хүсэлтэй. Г... публикын Верховно... тэ шэмээшэгүүдэй х... тэлбэрилхэ 3—4 хүн... милоо һаа, һайн... оороо буряад аюм... болоһон хадаа, тэд... жан мүргэлые, ёно... лые хүндэлдэг хүм... һээ хадэн зуун жил... саа соо аха дүү м... һууһан бидэ саа... хани барисаагаа б... жэ, бэе бөдөө туһа... ха ёнотойбди,—гэжэ... рэй аймагай шэмэ... түлөөлэгшэ Г. А. Н... ценных хэлэв.

Элидхэлые зүбшэн... сэлгэдэ мүн лэ К. Е... рофанов, Б. Д. Ба... Л. Л. Афанасьев, Д... хонова, А. Н. Тр... лон бусад хабаалцаа... мээшэгүүдэй соёлые... хүгжөөхэ талаар ... һанамжа дурадхаг... оруулаа.

Удаань урид съе... легадуудай үзэмжэ... хагдаһан шэмээшэгүүд... гэмэй Уставай, мүн... галай үмэнэ ажаһуу... мээшэгүүдэй шажан... лэй соёлые нэргэн... жөөлгын программые... ектүүдые зүбшэн... гын үедэ арсалдаг... далнуудай гарайнгаа... тус документүүд... хабаадагшадай со... дуугаар баталагдаа.

Үни удаан зүбшэн... һэнэй һүүлээр Байг... нэ ажаһуудаг шэмэ... тэ хандаһан 1 съездые... далга баталагдан аб...

Энэ хуралдаанай... һан түсэб, зорилго... бэслүүлхэ худэлмэри... дан ябуулха вече (т... рилхы зургаан) Бу... Тэрэнэй бүридэлдэ 13... оробо.

Съездын һүүлээр Ул... Үдэ хотын, мүн ре... кын худөө нютагуудай... һэн шэмээшэгүүдэй а... нууд концерт наада...

Т. БАДМАЦ...

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: ...цертын үедэ; ...тайн аймагай Хүйт... хоной шэмээшэгүүдэй... лэгшэ үгэ хэлэ...

Александр санаартан.

А. ЕФИМОВЭН ф...

ГАЗЕТЫН ИНДЕ 5090

Багшын булан

...О ЗАНШАЛНУУДАА САХИЯ!

1. Манай эжы далан халаа-hатай (неэшэн).
2. Сагаан үнеэн хэбтэн тар-галаа (галай үнеhэн).
3. Хүхэхэн басаган хүдөө гараhаар бусанагүй (утаан).
4. Хара үнеэн сагаан үнеэн хоёр долболдоо (гал тогоон хоёр).

Таабарини орон руу ураг-шатай hанаар аяншалбабди. Таабари мэдэхэгүй hаа, hайн сэнгээр худалдагдаха бай-гаат. Зай, үхибүүд, юун тухай таабаринуудые хэлсээ-бибди? (Гал тухай) — тон зүб таабат. Тиимэhээ мүнөө-дэрэймнай темэ: «Гал гуламта тухай» болоно.

Гэрэй даабари: гал тухай үшөө хэн, ямар таабаринуудые олоноб, тэрэнээ удаадахи хэшээлдээ нүхэдтөө хэлэжэ үгэхэ.

2. Гал тухай домог шагнагты:

а). энэ домог соohоо гал тухай юун гэжэ ойлгобоб-та?

б). галгүйгөөр хүн байжа шадаха гү гэхэ мэтэ.

Эртэ урда сагhаа хойшо бүриад зон гал гээшые бул-таhаа ехэ гэжэ тоолодог байгаа. Ямаршье арад зон галаа хүндэлдэг заншалтай. Урда сагта манай эжы, аба-нар галаа унтараахагүй гэжэ галаа соготойь манажа бай-hан юм. Тэрэ үедэ зуруул үгы, үглөөгүүр эртэ тэрэ со-гоороо галаа hэргэлдэг бай-гаа.

Галгүй хүн ажаhуужа ша-лахагүй. Галай хүсөөр хүн хоолойгоо тэжээдэг, бэень дулаасаяат. Тиимэ hэн туя эртэ урда сагай нүүдэл ямар гуримтайгаар гал гуламтаяа сахижа байhан юм? Хүн бү-хэн гал гуламтадаа тон на-риннаар хандажа ёнотой бай-гаа. Галда муухай юумэ оруулхагүй, муу түлөө түлл-хэгүй, үйа адхахагүй гэхэ мэтэ болоно. Галда муу юумэ оруулбал, үхибүүн түүхэйрхэ гэлсэдэг байгаа.

Ганса түлеэн гал болохогүй, Ганса хүн айл болохогүй— гэлсэгшэ hэн.

Галайнгаа уурлабал, hүрэ-бэл, ламада гал заяашаяа та-хюулха хэрэгтэй. Галдаа хурса үзүүртэй түлеэ үзүүрээрнь түлихэгүй — гал заяаша айх-ха. Үшөө юунhээ гал айлаг бэ гэхэдэ, хурса эрэгтэй хута-таhаа. Хутага гал тээшээ ха-руулан табижа болохогүй, тиилэдэ зариг хүнүүд галайн-гаа амhар хутагаараа нээдэг байна. Тингэжэ болохогүй. Галайнгаа амhарые, хаалтаяа хүлөөрөө удьхэлэн хаажа бо-лохогүй.

Урданай зон галдаа хүлөөшье шаража дулаасуулхагүй байгаа. Мүнөө харахада, шүүд лэ гал руугаа хүлөө шэхэжэрхинхэй дулаасуулжа hууха хүнүүд дайралдадаг.

Үглөөнинь эртэ болоод, гар, нюураа угаагаад, галаа түлижэ, сайгаа шанаад, сайн-гаа дээжэ абажа, үнжэгэ хээд, гасаа гаража, орон дэлхэйдээ, орон нютагтаа сэр-жэм үргэдэг, орожо ерээд, гал заяашадаа үргэдэг бай-hан юм.

Үлэшэнинь мяха, шүлеэ шанаа hаа, галдаа үргэхэ.

Галай үнэhэ худхажа, га-лай улаан сог шангаар сохи-жо болохогүй, гал заяаша зобохо. Түрэ хуримаар ошо-hон айлшад шэнэ айлайнгаа гал гуламтыень hэргээжэ үгэ-дэг заншалтай. Бэрн басаган хадамайдаа ерэхэдээ, гал гу-ламтадань ехэ наринаар хан-даха ёнотой байгаа.

Эжы, абамнай ходоодоо ха-луун сайтаяа байдаг байгаа. Мүнөө тиимэ юумэ хараха-гүйш. Сайнгаа дээжые түрүүн галдаа үргөөд, hүүлдэ айл-шандаа аягалха.

Үглөөнэй сайнаа амасаагүй гарабал, хүнэй олзо хариха гэлсэдэг. Бүриадууд гансаа-шье гэртээ үглөө бүри сайн-гаа дээжэ үргэдэг бэшэ, мүн хээрэ, талада малаа адуулж-жа, ямаршье ондоо хүдэлмэ-рин хэжэ гү, али аянда зори-жо ябахадаа, заатагүй эдеэ хоолойнгоо дээжые үргэдэг заншалтай байhан юм. Энэнь имагтал мухар hүзэг бэшэ, харин түрэhэн нютагаа хүн-дэлhэн, тэрээндээ hүгэдэhэн, тэрээнтээ нягта холбоотой байhые гэршэлhэн удхатай.

Үхибүүд, гэртэхинhээнь, эжы абаhаань, хүншэн эжы, бе-ойлгоо гал тухай үшөө юу дуулдаhан байнабта?

Тингэбэл үреэлнүүдые шаг-ная, хэн эхилхэб? (Үхибүүд баршын үрид үгэhэн даабари-ир гал тухай үреэлнүүдые тэрэлхилhөө бэшэжэ ерэхэ ёнотой байгаа).

Зай, Викин хэлhэн үреэл тухай юун гэжэ ойлгоноб?

Гуламтынгаа гадые бүүхэн унтараагаарай,
Гамнажа нэнгиннаар сахираай!
Тоонтыем хоohоор бүүхэн орхёорой,
Тоонтыем тахин hуугаараай!

Тобшолол: Гал гуламтаяа нангиннаар сахижа ябая, энэ үдэрhөө эхилээд, галаа түлихдөө, миниин хэлhэн үгэнүүдые hанаалаа оруулан бай-гаарайт, айлай үхибүүд гэр-тэhээ гаража, ондоо тэ-гүүр айл боложо түбхинэнэ.

Хүнэй бага хүбүүн эхэ, эсэ-нгээ гуламтада эзэн болож, галыень унтараангүй байха ёнотой. Эжы, абаяа hайханаар үргэжэ, үтэлүүлхэ ёнотой. Энээнинь бү мартаа-райт. Урданайнгаа ёно заншал мэдэхэгүй дээрэhээ заг-риман үбшэлдэг. Нютагhаа холо ябахадаа, түрэл газар-таяа амин холбоогоо таhал-на. Тингэжэ агаар, үhан, га-лаа тахинагүй, түрэл тоонто-доо удаан саг соо ошоногүй, угаа хүндэлнэгүй.

С. РИНЧИНОВА,
Захаамнай аймагай Дүтэлүүрэй дунда hургуулиин бурнад хэлэнэй багша.

Түрэл нютагаймнай түүхэhээ

ПОЛЯК БУhАЛГААШАД—ТҮНХЭНДЭ

Эрхүүтэй түрэнэй архивай (Жэлэй сэдэн hэн) даасанууд-ые онгиргожо байтараа, Бро-нислав Шварце тухай мэдээ-нүүдые оложорхёо бэлэйб. Поляк үндэhэ ябатнай сулөө-рэлгын хүдэлөөнэй хүтэлбэрі-лэгшэ байhан Бронислав Шварце тухай хөөрэhэн доку-ментнүүдэй хажууда Михаил Войнич, Юзеф Пилсудский ту-хай мэдээнүүдые олоо hэм. Эдэ турбан түүхэдэ мэдээжэ хүнүүд тухай хөөрөөгөө үн-шагшадта дурадханаб.

БРОНИСЛАВ ШВАРЦЕ

1834 оной октябриин 7-до Францида бөеэ нюуха баатай болоhон поляк патриодой, 1830 оной буhалгаанда хабаадаг-шын бүлэдэ Бронислав хүбүүн түрэhэн юм. Эдир hайандаа хүбүүхэн агуучехэ поэт Адам Мицкевичэй бүлэдэ ородог, тэ-рэнэй хүбүүн Владиславтай нү-хөсэдэг байгаа. Нимэ эрхэ бай-далда ерээдүйн революционер хумүүжэhэн байха юм.

1848 оной февраль соо Францида революциин болоходо, 14-тэй Бронислав эдэбхитэйгөөр хабаадалсажа, Тюильри ордо-нние абалгада байлсаhан юм. Парижай дээдэ политическэ hургуулиг дүүргөөд, Австрида түмэр харгынуудые бариба. Теэд бүхы хүсэл hаналынь элиг-сөг хулинсагуудайнь Эхэ орон тээшэ тэгүүлдэг hэн. Засагай эгрhөө зүбшөөд абажа, 1860 ондо Польшодоо бусаhан юм. Петербург—Варшава гэhэн түмэр харгы барилгада ажалтай болоhоор, тэндэ hанал нөгө-тэй хүнүүдые эмхидхэжэ, Бе-лосток хотодо революционно бүлгэм байгуулаа.

Бронислав Шварцетай хамта мэдээжэ революционер-демокра-дууд Валерий Врублевский, Ярослав Домбровский, Зыгмунт Серяковский, Стефан Бобров-ский, Зыгмунт Падлевский гэ-гшэд революционно ажал ябуул-даг бөлэй. Тэдэнэр ород revo-люционернүүдтэй—«Земля и воля» гэhэн эмхиин гэшүүдтэй холбоо тогтоогоо hэн.

1862 оной январь соохи бу-hалгаанай тээ урдахана Шварце жандармануудта баригдажа, түрмэдэ хаагдаа бөлэй. Хаан-та засагай сүүд тэрээнние толгой сааза хэжэ хэhээхэ шиидхэ-бэри абаhэн юм. Теэд Росси-ни, Франциин олониитын зүгhөө энээнинень эрүүд буруушаа-hан, дураяа гутаhан ябуулга-нуудай үргэдэхэдэ, толгойнь саазые Нэршүүгэй уурхайнуудта hаhан соогоо хүдэлхэ сүлөө-лэлгөөр hэлгэ hэн.

Долоон жэлэй туршада Шлис-сельбургын хэрэм соо хаалта-тай hууhанай hүүлээр үбшэн болоходонь, 1870 ондо тэрэ-ние Верный хэрэмдэ (мүнөө Алма-Ата) эльгээhэн байгаа. Эндэ Б. Шварце шүлэгүүдые, поэмэ бэшэнэ. 1875 оной ха-бар тэрэнние Томско губерни-дэ сүлөлгэдэ эльгээhэн юм. Теэд сүлөлгэдэшье Шварце ре-волюционно ажалаа үргэлжэ-лүүлээ. Народоволец у д а й «Улаан Хэрэhэн» гэhэн бүл-гэмэй гэшүүн болоод, сүлөлгэ-дэ, түрмэ шорондо hууhан ре-волюционернүүдтэ эрхэ сүлөө-ень бусааха, тэрьедэхэдэнь ту-hалха гэхэ мэтын нюуса ажал ябуулдаг байгаа.

Энэ эмхиин гэшүүд жандар-мануудта баригдажа, 1882 ок-ло сүүдлэгдэhэн юм. Шварце Эрхүүгэй губернии Түнхэн тосхондо 5 жэлэй сүлөлгэдэ ябуулагдаhан юм. Тэрэ үедэ Түнхэндэ сүлөгдэhэн хүнүүд олон hэн. Хаанта засагта эсэр-гүү тэмсэлэй түлөө хэhэгдэ-hэн ород, поляк яhатаншье хүби заяанай эрьесээр Түнхэн голой хасагууд болон бүриад угсаатанай дунда ажаhууха баатай болоhон гээшэ.

О. Булакова-Трубинкова нигэ-жэ дурсаhан байдаг: «Шварце микин сүлөлгын үедэ намда схээр нүлөөлөө hэн. Европын дээдэ эрдэмтэй, олон хэлэнүү-дые hайнаар мэдэдэг хадаа Б. Шварце сүлөгдэhэн залуу нүхэдтөө англи болон фран-цуз түүхэ, мүн литература шу-далалгын хэшээлнүүдые эмхидхээ hэн». Зарим сүлөгдэhэн хүнүүдтэ харй хэлэ заадаг байгаа.

МИХАИЛ ВОЙНИЧ

Түнхэндэ поляк социал-revo-люционернүүд, хүдэлмэршэдэй түрүүшын революционно эмхи-нүүдэй түлөөлэгшэд мүн лэ сүлөлгэдэ байhан юм. Тэдэнэй дунда Михаил Вильфрид Вой-нич онсо илгардаг бөлэй. Фар-мацевт мэргэжэлтэй Войнич сүлөлгын хүнүүдтэ, мүн үб-шэлhэй нютагаархидташье арга шадалаараа туhалхые ороло-дог байгаа.

Түнхэнэй ой модо, тала дай-даа элбэг үргадаг эм домто ногоо суглуулдаг, аргалаа хэ-рэглэдэг hэн. Харин үдшэн-дөө, орион тойронхи шуугаан, хүлгөөнэй замхахада. Войни-чой багахан гэртэ hанал нэгэ-тэйшүүл суглардаг бөлэй. Адам Мицкевичэй шүлэгүүд эзэлдэг, мүн Войнич өөрыгөө шү-лэгүүдые үншадаг байгаа. Польшын бөеэ даанги, эрлэ сү-лөөтэ ерээдүй тухай хөөрэл-дөөнүүд болодог байгаал ааб даа.

Уданьегүй М. Войнич Эр-хүүдэ дуудагдаад, Михеевска больницада хүдэлдэг болоо hэн. Ажалараа иншэ тишээ ходо ябадаг байhанаараа hамбаашалаад, Балаганск ошобоб гэжэ гараhан аад, үгы болоо-шоо бөлэй. Хяатаар Монгол руу тэрьелөөд, бүри саашаа Хигад руу шэглhэн байгаа ёнотой. Тингэжэ Номгон да-лайда хүрөөд, корабль дээрэ hуужа, Англи хүрэжэ ерэhэн түүхэтэй юм. Тэндэ Этель Ли-лиан Буль гэжэ басагантай танилсаад, гэрлэhэн гээшэ. М. Войничой хөөрэhэнэй, мүн тэ-дэнэй шүхэр С. Степняк-Кравчинскийн хөөрэhэнэй үндэhөөр Лилиан Войнич мэдээжэ «Овод» гэжэ роман бэшэhэн аабдаа.

Түнхэндэ сүлөлгэдэ байха үе-дөө Б. Шварце А. С. Пушки-ний, Н. А. Некрасовай поэзи-тэй дүтөөр танилсаhан юм. «Дубинушка», Стенька Разин тухай дуунуудые поляк хэлэн-дээрэ оршуулда. 1866 оной июниин 25-да Байгалые зубшан баригдажа байhан түмэр харгы дээрэ хүдэлдэг 700 сү-лөгдэhэн полягууд буhалгаа хэhэн юм. Июниин 28-да Эр-хүүhээ ерэhэн сэргүүд буhал-гааень дарабаhан байгаа.

Дүрбэн хүн саазалгдаа, ха-рин бусалта сүлөлгынь саг hу-hадгаа бөлэй. Эдэ hүрөөтэй үйлэ хэрэгүүдтэ зорюулжа, Б. Шварце сонет бэшэhэн юм. Архив соо тэрэнэй бэшэhэн хэдэ хэдэн шүлэгүүд, дуунууд, басинууд, Бернс, Байрон, Гей-не, Лермонтов, Пушкин, Нек-расов гэhэн поэдүүдэй зохёол-нуудай оршуулганууд байгаа бөлэй...

Ород арадай соёл, түүхэ нудалhинай аша hуhаар, Б. Шварце бүхы «ород» гэhэн юумые үзэн ядадаг бэшэ, ган-сал хаанта засагай зэрхэг түримхэй политикые буруу-шаадаг, үзэн ядадаг, тэмсэдэг байгаа гэжэ ойлгохоор hэн.

ЮЗЕФ ПИЛСУДСКИЙ

1889 оной зун Киренскhээ Түнхэндэ Юзеф Пилсудский сүлөлгэдэ ерэhэн юм. Харьковай университедэй 22 наhатай оютан Ю. П и л с у д с к и й III Александр хаанние hүнөө-хэ террорис үйлэ хэрэрые бэ-лэдхэлгэдэ хабаатай байhанай түлөө Зүүн Сибирь сүлөгдэ-hэн байгаа.

Юзеф Клемен Пилсудский 1867 оной декабриин 5-да Зу-лув гэhэн hуурида олон хүү-гэдтэй бүлэдэ түрэhэн юм. Юзеф Винцента болон Мария Пилсудскитан Литвагай нааях-тын эртэ урда сагhаа мэдэ-жэ уг изагуурта́й түлөөлэг-шэд байhан гээшэ. Баян бар-дам угай таhардаhаншье hаа, тэрэ үедэ энэ бүлын байра байдал түлөөр hэн.

1874 ондо Зулув гэжэ hуу-риниинь түймэртэ шатаад, Пилсудскитан Вильно хото нүүжэ ошоно баатай болоо бөлэй. Эндэ тэдэнэр үри шэ-риеэ түлэхын тула бүхы ад зөөрнеэ аукцион дээрэhээ ху-далдаhан юм. Тиимэhээ заа-хан Юзеф үндэхэ, даарохые hайса мэдэhэн гээшэ. Тэрэ-нэй аха Бронислав 1883 оной март соо түрэлнүүдтээ нигэжэ бэшэhэн байдаг: «Зюк (Юзе-фые багадань нигэжэ нэрлэ-дэг hэн) hуургуулида ябахагүй. Юундэб гэхэдэ, үмдэхэ үмдэгүй».

Хэды тингэбэшье, Юзеф Пилсудский хара багаhаа аба-hаа, hүбэлгэн hонор ухаатай байхаhаа гадна, ехэ урагшатай, аза талаантай хүбүүн hэн. Россида, бүхы ород юумэндэ дурагүйдэhэн, үзэн ядаhан эрхэ байдалда тэрэ үнэлhэн юм. Энэ талаар эхынь нүдөөн плакгана ехэ hэн. Ород гүрэн хадаа түрэл Польшынь эбэшэгүй дайсан, тэрээйтэй бүхы хаба шадалаараа тэм-сэхэ хөрэгтэй гэжэ эхэнь hу-галаг байгаа.

Тингэжэ эдир заахаhаа Юзеф Пилсудский ородуудые («москальнуудые») үзэн яда-hан хараа бодолтой болоhон юм. hүүлэй hүүлдэ ород лэ гэhэн юумэндэ эсэргүү хараа шэглэл тэрэнэй политическэ программын гол зорилго болоо бөлэй.

Вильно хотын гимназин дүүр-гөөд, 18-тай хүбүүн Харько-вай университедэй медицинын факультедэ нурахаа ороо. Энэ сургуулиг нюуса политическэ бүлгэмэ бэшэд, демонстрациие хабаадаhанай түлөө хэлэн үдэр хаалгада hууhакшье байха. Тэрэ үедэ Марксай «Капиталыень» уншаад туршаhан юм. Тэрэ Марксай хараа бодолые, материалис философикень Юзеф Пилсудский буруушаhан юм.

1887 оной мартда Бронислав ахатаяа Вильнеhээ бомбын тэhэрдэг зоосо тээхи хүбийень Петербург асаржа үгэhэн байна. III Александр хаанние hүнөөхэсээ hэдэгшэд тэрэ бомбыень хэрэглэжэ шадаагүй. Энэ хэрэгтэ хабаатай хүнүүд баригдажа, 5 толгойлогшоорынь (тэдэнэй тоодо Александр Ульянов) саазалгдаа hэн. Бронислав Пилсудский 15 жэлээр — Сахалинда, дүү Юзефынь 5 жэлээр — Түнхэндэ сүлөгдөө бөлэй.

Ю. Пилсудскини намтарые шинжэлэгшэд сүлөгдые эдэ жэлнүүд тэрэнэй хүби заяандаажабайдаай ёнотой hуг-гуули, политическэ дүй дүр-шэл халаа абалгын хаhа гэжэ тоолодог юм. Национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй «зүүн», «улаан» шэглэлые барималагшадай толгойлогшоорой нэгэн Бронислав Шварцетай тэрэ ехэ дутэ болоhон, тэрэнэй нүхэрнь байhан гэхэ мэтыншье hанамжанууд дай-ралдадаг. Харин архивай документнүүд соо олдоhон Юзеф Пилсудскини хани эхэнэр Леонарда Левандовсхаяда хандаhан хэрэн бэшэгүүд тад ондоогоор энэ асуудалые тодорхойлно.

«Аймшагтайгаар, үдэр бүри, үсэй нэтэрүүгээр ажаллаха, өөрөө өөрыгөө хумүүжүүлхэ, хатуужуулха ёнотойб гэжэ ойлгоноб. Теэд... Энэмни миниг хүсэл хөбээрээ үлэнэ, үсэдөөр өөрыгөө шэглүүлжэ, сэдьхэ-лээ ажаллахыень баздажа шадахагүй, бирахагүй байна-даа эшэнэб... Нэшхэлин нэмайе хинмэлжэ, амар заяа үзүүлнэгүй...»

Тэрэнние мэдэдэг байhан хүнүүд, жэшээнь Л. Лойко, С. Юшиньский гэгшэд Б. Шварце Ю. Пилсудский хоёрой хоорондо нүхэд ёнотой, дутын харилсаануud байгаагүй гэжэ гэрэлнэ. Шварце Пилсудские эдир залуу, ёнотой тэмсэлдэ хабаадахаар хүсэд болбосороогүй гэжэ тоолодог байные тухайлхаар.

1892 оной апрель соо Пилсудский сүлөлгэнөө табигдажа, июниин hүүл багта түрэл Вильнэдээ бусаа бөлэй. Түнхэндэ сүлөлгэдэ байхадаа, тэрэ үнэн дээрээ нилээд болбосорhон, ёнотой революционер-нүүдээр харилсажа, олон юумэндэ hураhан байгаа аабдаа. Энэнь тэрэнэй саншаяхи политическэ ажал ябуулгаа нилээд ехэ нүлөөтэй байhан гэжэ hанахаар.

1918—1922 онуудта Юзеф Пилсудский шэнээр байгуулагдаhан Полиш гүрэнэй толгойлогшо болоhон аддартай. Мүнөө үедэ Польшодо тэрэнэй нэрэ, намтар түнээгы айхарал татадаг гэжэ тэмдэглэлтэй. Ондо ондоо политигуудай, эрдэмтэдэй тэрэнние эдэбхээр сэгнэжэ байгаашье hаань, Юзеф Пилсудский Польшын түүхэдэ горитой hуурн эзэдхэ ёнооroo эзэлнэ.

Харин Бронислав Шварце 1889 оной мартын 16-да гурбан басагаяа дахуулаад, Түнхэйнөө гаража ошоо hэн. Нютагай эдэнэртэй бүлэ болоод, 3 үхибүүтэй болоод байтараа, hамганинь наhа барашоо бөлэй. Түнхэнэй хасагдаа морн, тэргэ худалдажа абаад, 3 басагаяа тэргэдэ hуулгаад, бүхы Сибириие hэтэлэн, барууржаа, түрэл нютаг тэрээ шэглэжэ hэн. Үлэн хоohоор, зудэржэ зобоhоор, арай-шамай 1892 оной март соо Краков хүрэhэн түүхэтэй. Энэ газетэ, журналнуудта бэшэдэг, шүлэгүүдые зохёодог, түүлэ шудаадаг байгаа. Алба хэжэ, басагадаа тэжээдэг hэн. Тем хоолойнь нарийтажа, бэень муудаад, 1904 оной февраль-ниин 18-да нүгшэhэн юм.

Поляк арадай эрхэ сүлөө-гэй түлөө тэмсэгшэдэй нэгэн, «Улаан Бронислав» гэжэ алдаршаhан революционер-демократ Польшын болоо Россин сүлөөтэ арадуудай эб нэгэн, ажалан тайбан ажаhуухын түлөө бүхы наhаяа зорюулhан аша габьяатай.

Е. ГОЛУБЕВ,
Зүүн Сибириин технологическа институтэй доцент.

Багшын булан

...Юугээрээ дутуу гээшэб?

...д үнэн» hониной дугаарнуудта ...ажалша, малша зондо зорюу-...тэдэнэй хүнгэн бэшэ байдал ...ерэhэн материалнуud олоор га-...даг. Hонирхот татаhан статьи-...тоодо Т. Нимбуевай «Аза та-...туршана» гэhэн гаршаттай стать-...оной ноябриин 17-ной номерто ...р. Тэрэнние уншаад, автор тон ...бэшэнэ гэжэ hанагдаа hэн.

...турымнай хараа шэглэл худоо ...ндай талые харалсанагүй гэhэн ...ень дэмжэнэб. Худоогэhэндэй ...оной малшад эдэрнhэ юутээрээ дутуу гээшэб? Худоогой малшадта, наhажаал зондо хэншье юумэ үгэдэггүй. Ялдахыг сагта талха, хүрпэшье минитээр үгэ-хэеэ ядаг бэ?

Гүрэнэймнай политикын худоо ажахы тээшэ эрьежэ, багааршье hаань, туha хүргөө дэмжэгүй сагта ажабайдалнай, бүхы юумэн hайнархагүй гэжэ hанагдана. Гүрэн түрымнай хүтэлбэрилэгшэд элээн тухай бодожо үзэхээр ханаб?

Л. БАЗАРОВА,
уншагша.

БААСАН ИДУЕВАЙ ШАН

Үнгэрэгшэ жилэй эхиндэ округой журналистнуудай холбооной гэшүүд Буриадэй элитэ уран зохёолшо, «Атын үнэн» газетын түрүүшын редактор байhан Бабаасан Абидуевай нэрээр шагнал тогтоохо гэhэн шийдхэбэри абаа hэн.

Эндэ hая журналистнуудай зохёохы ажалай дүн согсологдожо, үнинэй журналист Борис Рабдано тус нанда хүртэбэ. Тэрээндэ 12000 түхэриг мүнгэн шан барюулагдаа.

Ц. ГОНГОРОВ.

Министерство связи СССР
„Союзпечать"

АБОНЕМЕНТ НА ГАЗЕТУ **50901**
(индекс издания)

„Буряад үнэн"
Количество комплектов:

НА 1993 ГОД ПО МЕСЯЦАМ:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда
(почтовый индекс) (адрес)

Кому
(фамилия, инициалы)

ДОСТАВОЧНАЯ КАРТОЧКА НА ГАЗЕТУ **50901**

ПВ | МЕСТО | ЛИТЕР

„Буряад үнэн"

Стоимость	подписки	руб. коп.	Количество комплектов:
	переадресовки	руб. коп.	

НА 1993 ГОД ПО МЕСЯЦАМ:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

(почтовый индекс) (адрес)

(фамилия, инициалы)

Л. В. Торгонова аймагай түбэй библиотекэдэ хүдэлдэг юм. Хэды залуушье hаа, hая тэрэ Багдаринай эвенкийскэ сельскэ Советэй правленниин түрүүлэгшээр hунгагдаа.

Лариса Владимировна — дуу, хатарай «Осикта» ансамблиин хүдэлмэридэ арбаад жэлэй туршада хабаадана. Хатархадаа бэрхэ юм. Гол ажалдаашье, ниитын ажабайдалдашье эдэбхи ульhатай тула hуурин зоной дунда хүндэтэй болонхой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Л. В. Торгонова.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

> ◎ <

ХИЛЫН СААГУУР ЯБАhААР

1992 оной турша соо 5 миллион шахуу хүн түмэр харгыгаар хилын саана гараhан, hоргөө ерэhэн байха юм. Гэбэшье зарим тээшээ ошохо дуратай зон эрид үсөөн болоно. Жэшээлхэдэ, 1991 онойхидо орходоо 89 процентээр үсөөн хүн Югославиа руу ябаhан байна. Энэ ойлгосотой. Тэндэ дайн болоно ха юм.

Зүгөөр Польшо, Болгари, Венгри, Хитад, Турци болон бусад хэдэн оронууд руу, ошохо дуратай туристнуудай олон боложо байгаашье hаань, эдэ оронуудта ехэ олзо тэдэнэрhээ ороногүй. Юуб гэхэдэ, манай туристнуud хилэ хүрэтэр түмэр харгын билет абаад, саашаа мүнгээ гамнажа, элдэб аргаар Варшава, Стамбул, Софи, Будапешт, Вэзжэн, Хайлаар, Харбин хүрэтэр хүрэжэ ошоно.

5 Венгри, Хитад, Турци болон бусад хэдэн оронууд руу, ошохо дуратай туристнуудай олон боложо байгаашье hаань, эдэ оронуудта ехэ олзо тэдэнэрhээ ороногүй. Юуб гэхэдэ, манай туристнуud хилэ хүрэтэр түмэр харгын билет абаад, саашаа мүнгээ гамнажа, элдэб аргаар Варшава, Стамбул, Софи, Будапешт, Вэзжэн, Хайлаар, Харбин хүрэтэр хүрэжэ ошоно.

Түрэл нютагаймнай түүхэhээ

ПОЛЯК БУhАЛГААШАД—ТҮНХЭНДЭ

Эрхүүтэй түрэнэй архивай (Жэлэй сэдэн hэн) даасанууд-ые онгиргожо байтараа, Бронислав Шварце тухай мэдээ-нүүдые оложорхёо бэлэйб. Поляк үндэhэ ябатнай сулөө-рэлгын хүдэлөөнэй хүтэлбэрі-лэгшэ байhан Бронислав Шварце тухай хөөрэhэн доку-ментнүүдэй хажууда Михаил Войнич, Юзеф Пилсудский ту-хай мэдээнүүдые олоо hэм. Эдэ турбан түүхэдэ мэдээжэ хүнүүд тухай хөөрөөгөө үн-шагшадта дурадханаб.

БРОНИСЛАВ ШВАРЦЕ

1834 оной октябриин 7-до Францида бөеэ нюуха баатай болоhон поляк патриодой, 1830 оной буhалгаанда хабаадаг-шын бүлэдэ Бронислав хүбүүн түрэhэн юм. Эдир hайандаа хүбүүхэн агуучехэ поэт Адам Мицкевичэй бүлэдэ ородог, тэ-рэнэй хүбүүн Владиславтай нү-хөсэдэг байгаа. Нимэ эрхэ бай-далда ерээдүйн революционер хумүүжэhэн байха юм.

1848 оной февраль соо Францида революциин болоходо, 14-тэй Бронислав эдэбхитэйгөөр хабаадалсажа, Тюильри ордо-нние абалгада байлсаhан юм. Парижай дээдэ политическэ hургуулиг дүүргөөд, Австрида түмэр харгынуудые бариба. Теэд бүхы хүсэл hаналынь элиг-сөг хулинсагуудайнь Эхэ орон тээшэ тэгүүлдэг hэн. Засагай эгрhөө зүбшөөд абажа, 1860 ондо Польшодоо бусаhан юм. Петербург—Варшава гэhэн түмэр харгы барилгада ажалтай болоhоор, тэндэ hанал нөгө-тэй хүнүүдые эмхидхэжэ, Бе-лосток хотодо революционно бүлгэм байгуулаа.

Бронислав Шварцетай хамта мэдээжэ революционер-демокра-дууд Валерий Врублевский, Ярослав Домбровский, Зыгмунт Серяковский, Стефан Бобров-ский, Зыгмунт Падлевский гэ-гшэд революционно ажал ябуул-даг бөлэй. Тэдэнэр ород revo-люционернүүдтэй—«Земля и воля» гэhэн эмхиин гэшүүдтэй холбоо тогтоогоо hэн.

1862 оной январь соохи бу-hалгаанай тээ урдахана Шварце жандармануудта баригдажа, түрмэдэ хаагдаа бөлэй. Хаан-та засагай сүүд тэрээнние толгой сааза хэжэ хэhээхэ шиидхэ-бэри абаhэн юм. Теэд Росси-ни, Франциин олониитын зүгhөө энээнинень эрүүд буруу-шааhан, дураяа гутаhан ябуулга-нуудай үргэдэхэдэ, толгойнь саазые Нэршүүгэй уурхайнуудта hаhан соогоо хүдэлхэ сүлөө-лэлгөөр hэлгэ hэн.

Долоон жэлэй туршада Шлис-сельбургын хэрэм соо хаалта-тай hууhанай hүүлээр үбшэн болоходонь, 1870 ондо тэрэ-ние Верный хэрэмдэ (мүнөө Алма-Ата) эльгээhэн байгаа. Эндэ Б. Шварце шүлэгүүдые, поэмэ бэшэнэ. 1875 оной ха-бар тэрэнние Томско губерни-дэ сүлөлгэдэ эльгээhэн юм. Теэд сүлөлгэдэшье Шварце ре-волюционно ажалаа үргэлжэ-лүүлээ. Народоволец у д а й «Улаан Хэрэhэн» гэhэн бүл-гэмэй гэшүүн болоод, сүлөлгэ-дэ, түрмэ шорондо hууhан ре-волюционернүүдтэ эрхэ сүлөө-ень бусааха, тэрьедэхэдэнь ту-hалха гэхэ мэтын нюуса ажал ябуулдаг байгаа.

Энэ эмхиин гэшүүд жандар-мануудта баригдажа, 1882 ок-ло сүүдлэгдэhэн юм. Шварце Эрхүүгэй губернии Түнхэн тосхондо 5 жэлэй сүлөлгэдэ ябуулагдаhан юм. Тэрэ үедэ Түнхэндэ сүлөгдэhэн хүнүүд олон hэн. Хаанта засагта эсэр-гүү тэмсэлэй түлөө хэhэгдэ-hэн ород, поляк яhатаншье хүби заяанай эрьесээр Түнхэн голой хасагууд болон бүриад угсаатанай дунда ажаhууха баатай болоhон гээшэ.

О. Булакова-Трубинкова нигэ-жэ дурсаhан байдаг: «Шварце микин сүлөлгын үедэ намда схээр нүлөөлөө hэн. Европын дээдэ эрдэмтэй, олон хэлэнүү-дые hайнаар мэдэдэг хадаа Б. Шварце сүлөгдэhэн залуу нүхэдтөө англи болон фран-цуз түүхэ, мүн литература шу-далалгын хэшээлнүүдые эмхидхээ hэн». Зарим сүлөгдэhэн хүнүүдтэ харй хэлэ заадаг байгаа.

МИХАИЛ ВОЙНИЧ

Түнхэндэ поляк социал-revo-люционернүүд, хүдэлмэршэдэй түрүүшын революционно эмхи-нүүдэй түлөөлэгшэд мүн лэ сүлөлгэдэ байhан юм. Тэдэнэй дунда Михаил Вильфрид Вой-нич онсо илгардаг бөлэй. Фар-мацевт мэргэжэлтэй Войнич сүлөлгын хүнүүдтэ, мүн үб-шэлhэй нютагаархидташье арга шадалаараа туhалхые ороло-дог байгаа.

Түнхэнэй ой модо, тала дай-даа элбэг үргадаг эм домто ногоо суглуулдаг, аргалаа хэ-рэглэдэг hэн. Харин үдшэн-дөө, орион тойронхи шуугаан, хүлгөөнэй замхахада. Войни-чой багахан гэртэ hанал нөгө-тэйшүүл суглардаг бөлэй. Адам Мицкевичэй шүлэгүүд эзэлдэг, мүн Войнич өөрыгөө шү-лэгүүдые үншадаг байгаа. Польшын бөеэ даанги, эрлэ сү-лөөтэ ерээдүй тухай хөөрэл-дөөнүүд болодог байгаал ааб даа.

Уданьегүй М. Войнич Эр-хүүдэ дуудагдаад, Михеевска больницада хүдэлдэг болоо hэн. Ажалараа иншэ тишээ ходо ябадаг байhанаараа hамбаашалаад, Балаганск ошобоб гэжэ гараhан аад, үгы болоо-шоо бөлэй. Хяатаар Монгол руу тэрьелөөд, бүри саашаа Хигад руу шэглhэн байгаа ёнотой. Тингэжэ Номгон да-лайда хүрөөд, корабль дээрэ hуужа, Англи хүрэжэ ерэhэн түүхэтэй юм. Тэндэ Этель Ли-лиан Буль гэжэ басагантай танилсаад, гэрлэhэн гээшэ. М. Войничой хөөрэhэнэй, мүн тэ-дэнэй шүхэр С. Степняк-Кравчинскийн хөөрэhэнэй үндэhөөр Лилиан Войнич мэдээжэ «Овод» гэжэ роман бэшэhэн аабдаа.

Түнхэндэ сүлөлгэдэ байха үе-дөө Б. Шварце А. С. Пушки-ний, Н. А. Некрасовай поэзи-тэй дүтөөр танилсаhан юм. «Дубинушка», Стенька Разин тухай дуунуудые поляк хэлэн-дээрэ оршуулда. 1866 оной июниин 25-да Байгалые зубшан баригдажа байhан түмэр харгы дээрэ хүдэлдэг 700 сү-лөгдэhэн полягуud буhалгаа хэhэн юм. Июниин 28-да Эр-хүүhээ ерэhэн сэргүүд буhал-гааень дарабаhан байгаа.

Дүрбэн хүн саазалгдаа, ха-рин бусалта сүлөлгынь саг hу-hадгаа бөлэй. Эдэ hүрөөтэй үйлэ хэрэгүүдтэ зорюулжа, Б. Шварце сонет бэшэhэн юм. Архив соо тэрэнэй бэшэhэн хэдэ хэдэн шүлэгүүд, дуунуud, басинуud, Бернс, Байрон, Гей-не, Лермонтов

АЛДАР СУУТАЙ БАЙХАДА— ҺАЙН ЮУМЭН ҮГЫ...

«Чингис хаанай үри һадаһан» гэжэ кинофильмые һаяхан телевиденеэр харуулхадань, тэрэнэй гол роль гүйсэдхэһэн Валерий Инкижиновэй хүби заяагаар һонирхол шэнэ хүсэтэйгөөр дэлгэрбэ.

..Всеволод Пудовкиной найруулан табиһан «Чингис хаанай үри һадаһан» фильмдэ буулгуулһанайнгаа һүүлээр удангүй Франци руу ошоходоо, энэ актер эрьен бусаха харгы үгы гэжэ мэдээд ябаһан байгаа ха. Нэлрээшье, үнэн дээрээ айхабтарехэ амжалтатайгаар кино угтагдабашье, гаража ошоһоорнь тэрэнэй нэрэ мартагдаһан, тэрээн тухай мэдээнүүдые толинуудташье, тайлбаршин номуудташье олохонь бэрхэтэй болоһон байна. Гэхэтэй хамта киноискусствада анха түрүүшын буряад киноактер болон режиссерой оруулһан хубита болбол Пудовкиной энэ гайхамшагта һайхан фильмдэ гол ролыдо наадалгаар хизаарлагдаагүй юм.

Валерий Инкижиновэй актерско талаан бэлигэй намтар Санкт-Петербургда 1916 ондо эхилһэн гээшэ. Тэрэ үедэ Всеволод Мейерхольдын театральна мастерскойдо һурахаяа ороходоо, ороддоол хорин һаяхан гаража ябаа бшуу. Энэ студинин нэрэ хүндэ вилээд дээгүүр байһан юм. Юуб гэхэдэ, Александр Блок, Валерий Брюсов, Михаил Кузьмин, Александр Скрябин гэхэ мэтэ искусствын элитэехэ ажал ябуулагшадһаа бүридэһэн «туһа хүргэхэ» хүндэтэ бүлэг тэрэнэй дэргэдэ байгуулагдаһан түүхэтэй. «Өөрөө үян цугархайгаар, шуран солбоноор, шууд түргэнөөр хүдэлжэ шадаха байнаараа Инкижинов бидэ бүгэдэнэй. илангаяа Мейерхольдын. дура будлаһан байна. Хүнэй хэжэ шадахагүй гэхээр юумые тэрэ арга шадабритайгаар, һанагдаагүйгөөр гүйсэдхэдэг, минсгэй, арсаландал адли шуран байһан юм».—гэжэ өөрынгөө дурсалга соо А. Смиронова-Искандер бэшэнэ.—Тинхэдэл, студида Инкижиновэй бии болоһон сагһаа хойшо, ерээдүйн биомеханика тухай һанал бодол Мейерхольдо мүндэлжэ болоо. Актерой ажалда, мүн тайзан дээрэ наадахадань хэрэгтэй болохо элдэб түхэлэй упражненинүүдые Инкижиновтэй хамта тэдэ найруулдаг байгаа бшуу.

Эрхүүһээ 1920 оной октябрийн 14-дэ Мейерхольдо эльгээһэн бэшэг соогоо Инкижинов ингэжэ бэшэнэн байдаг: «Та, Всеволод Эмильевич, Москва ерээт гэжэ дуулахада, баяртайшье, һанаата болөмөөршье байна. Юундэ баяртайб гэхэлэ. Та бусажа ерэбэт. Танай хүби заяан тушаа элдэб янзын бүхы үгэ хүүрнүүд худал байшоо. Та дахинаа театрай гол хүсые гартаа абабат. Би өөр түхэгаа һанаата болоноб. Та намайе һанана гүт. Һанаха хүсэлтэй гүт? Энээн тухай мэдээгүйдөө. Танда бэшэхэшье аргам үгы даа...»

Уданшьегүй тэрэ Мейерхольдын нэрэмжэтэ театрай ахамад режиссерой орлогшонорой нэгэн болобо. Үүрэнэй дөрөвдэн режиссернуудай мастерскойдо (ГВЫРМ) багшалжа эхилбэ. Биомеханикын хэшээлнүүдтэ шабинарайнь нэгэнниинь ехэтэ илгардаг байба: «Эйзенштейн». биомеханикыи лекци болон хэшээлнүүдтэ эдэбхитэйгээр ябадаг, тэндэл тэдэ хоёр ерээдүйдэ «Чингис хаанай үри һадаһан» болохо Инкижиновтэй хамтэ «хутагаар хандахадаа, хадхуулхадаа» эгээл шадамар бэрхэнүүд байһан юм»,—гээд ГВЫРМ-эй ректор байһан Иван Аксенов дурсана.

Мейерхольдын найруулан табиһан зүжэг бүхэн москвагайхидай буурашагүй ехэ анхарал татадаг байгаа юм. «Тарелкинэй үхэл» гэһэн спектакль тушаа 1922 ондо барлагдаһан афиша соо ахамад режиссерто режиссер-лаборантнуул—Валерий Инкижинов, Сергей Эйзенштейн туһалаа гэжэ бэшэгдээ бэлэй.

«Театрай шэнэ түхэл» — кинематограф тэрэнние улам бүри абьяастайгаар татадаг болоо. Лев Кулешовой буулгаһан «Веселая канарейка» гэжэ фильмдэ Инкижинов олошье гарадаггүй, жаахан рольдо наадаһан байха. Гэбэшье тэрэ Кулешовой һүргаал заабарние бүрин дэмжэгшэдэй нэгэн байһан гэхэ. Францида хөблэгдэн гаргагдаһан Инкижиновэй дурсалгануул дотор ингэжэ тэрэ бэшэнэн байдаг: «Бидэ Кулешовой хэшээлнүүдтэ суглардаг байгаабди... тиихэдээ бүхы юумэндэ: кинодо, физкультурада, лекцидэ, элдэб ябадалда һурадаг байһан гээшэбди. Ээлжээ ээлжээгээр хүн бүхэн гэрэй ажалай уялгануудые дүүргэхэ уялгатай байгаа юм. Ямар һайн һайхан ажабайдал байгааб! Нэгэ углууда Пудовкин юушьеб хэнэн хэбэртэй наадаха. Нүгөө углууда Эйзенштейн хабсаралгын ажалай туршалга хэхэ. Кулешов ерэхэ, ошохо, зүбшөөл үгэхэ, алдуу эндүүнүүдыемнай зайаха...».

«Чингис хаанай үри һадаһан» гэжэ кино буулгаһан Анель Суданевич тэрэ үеынгөө хүдэлмэри тухай дурсахадаа, Инкижиновэй наадан бодото дээрээ боложо байһан юумые тэрэл зандань үнэншэмэ сэхээр харуулһан байдаг һэн гэжэ тэмдэглэдэ бэлэй. Түрүүшыншье буулгабари, тон һүүлшыншье буулгабаринь хүсэл эрмэлзэлээрээ, абьяас ороддолгоороо ямаршье илгаагүй, тон адлил байһан юм.

Эндэнээ ябахынгаа урда тээ Инкижиновэй буулгаһан гурбан фильмын һүүлшынхинь премьерэй һүүлээр удангүй. 1930 ондо хоригдоһон байна. «Комета» гэжэ энэ фильмдэ эхэнэрэй гол роллие Галина Кравченко гүйсэдхэһэн юм. Тус киногой гол удхань нилээд хэрэгтэйшье байжа болоо: хуучаг ябадалтай мулла дэлхэй дээрэ ажамидарал һаяын сагта хосорхонь гэжэ айладхаһан байгаа юм ха.

Буряадай онсо талаан бэлигтэй хүбүүн тухай һүүлшын мэдээн «Кино» газетэдэ 1929 оной ноябрь соо ингэжэ тунхаглагдаһан байна: «Режиссер В. Инкижинов «Комета» гэжэ кино буулгажа дүүргээд, һарын амаралтада Парис мордобо; Тэндэ тэрэ абяатай киофильм буулгаха хүдэлмэритэй танилсаха юм». Түрүүшээр Германида «Тайфун» гэжэ фильм найруулан буулгаа, харин һүүлээрнь 60-аад онуудай эсэс хүрэтэр Кристиан-Жак, Г. В. Пабст, Ф. Ланг, Р. Вине гэхэ мэтэ алдар суутай режиссернуудай, мүн тэрэшэлэн Россиһаа гаража ошоһон режиссернууд Ф. Оцепа, В. Туржанский, В. Стрижевский гэгшэдэй фильмнуудтэ актер болоожо оло дахин буулгуулһан байха. Саашаяа мүрынь мэдэгдэнэгүй. Һаба баранан сагнышье, (1975 он гэжэ тухайлагдана), хүдөөлүүлэгдэһэн газарыншье мүнөө болотороо мэдэгдэнэгүй.

Маргарита БАДМАЕВА.
«Россия газетэнээ» абтаба.

Буряад ороной солото спортсменуүд

УГАЙ МЭРГЭШҮҮЛ

ПЕТР ПАВЛОВИЧ НИКОЛАЕВ бэлигтэй бэрхэ хёрхо мэргэн буудагша байһаараа алдаршанхай. Тэрэ— СССР-эй спортын хүндэтэ мастер. Буряад ороной спортсменуүд соohоо түрүүлэн Олимпийн наадануудта хабаадагша.

— Эрхүүгэй областийн Алайрай районой Нырда нютагта түрэһэн хүм. Эсэгэмни — Павел Малаевич Николаев Хүтэлигэй МТС-тэ түмэршэ дарханаар хүдэлһэн юм. Тэрэ ангууша бэрхэ, өхөл мэргэн хүн байһан гээшэ. Дайнай үрда тээ ворошиловска мэргэн буудагшын тэмдэгтэ хүртөө агша бэлэй. Юрэдөөл, эсэгынгээ энэ хёрхо мэргэнние угаа дамжуулан абаа гэшэ гүб гээд һанагшаб.— гэжэ Петр Павлович хөөрэдэг.

..Петр Николаев долоодохи гвардейскэ армиде атба хэжэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайида хабаадаһан юм. Пулеметно отделениин командир ябаа. Прага шадар дайгаа түгэсхөө бэлэй.

Дайнай һүүлээр хоёр жэлэй үнэрһэн хойно тэрэ Эрхүүгэй хүдөө ажахын институдай механизацийн факультедтэ һурахаяа ороходоо, тренер С. В. Вятчиной хүтэлбэри доро һорилго хэжэ, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлһэн байгаа.

Петр Павлович Николаев дээдэ һургуули дүүргээд, бүхы наһан соогоо Буряадай хүдөө ажахын техникумдэ хүдэлөө. Энэ тусхай дунда һургуулиин заочно таһагые даагша байхадаа, наһанайнгаа амаралтада гараһан юм.

Петр Николаев 1951 ондо табан зүйлөөр буудахадаа, Россий Федерацийн абсолютна чемпион болоо һэн. Хойто жэлынь тэрэ СССР-эй түрүү һүүри эзэлхын түлөө хабаяй мүрысөөндэ илажа, совет спортсменүүдэй түрүүлэн хабаадаһан Хельсинкидэхи Олимпиадада ошохо хүндэдэ хүртэһэн юм. Буряадай спортсменүүд соohоо түрүүлэн Олимпийн наадануудта хабаадахадаа. П. Николаев команднэ тоосоогоор мүргэн медальда хүртөө, «гүйжэ ябаһан оро» гэдэг сагаалса буудалгаар эрхим зуураһай тоодо ороо бэлэй. Энэнь буряад хүбүүнэй ехэ амжалта болоно гээшэ.

П. Николаев дүрбэн зүйлөөр буудахадаа. СССР-эй чемпионой нэрэ зэргэлэ тэбэ дахин хүртэһэн байгаа. Долоо дахин РСФСР-эй, арбан дүрбэ удаа зочын чемпион болоохой. СССР-эй хоёр рекорд тогтооһон намтартай. 1955 ондо Пекиндэ үнгэргэгдэһэн улаасхоорондын мүрысөөндэ Петр Николаев хабаадахадаа, дэлхэйн чемпион Олег Жгутовта гартажа, мүнгэн медаллар шагнагдаа һэн. Нютагаймнай суута мэргэн, хожомоо дэлхэйн чемпион болоһон Ефим Хайдуров эндэ дүрбэдэхи һуурида гараа бэлэй. 1957—1958 онуудта Москвада болоһон улаасхоорондын мүрысөөнүүдтэ Петр Павлович хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые эзэлһэн байгаа.

П. П. Николаев нитын хүдэлмэридэ элэбхитэйгээр хабаадалаг. али бүхы үүлзалгануудта ерэжэ, өөрынгөө намтар тухай, спортдо түйлаһан ехэ амжалта, илалта тухай һонинохолтойгоор хөөрэжэ, залуушуулай зүрхэ сэдьхэл ханаадаг юм. ДОСААФ-ай һургуулида, хүүгэдэй спортын һургуулинуудта тренерээр хүдэлхэдөө. Петр Павлович олон мэргэн буулгашадые, тэрэ тоодо спортын 8 мастерые, 20 гаран мастерта кандидадые һургаа хүмүүжүүлээ. Мүнөө дала гаража ябаашье һаа, тэрэ залуу мэргэшүүлые һургаа һорилгоор зэнгаа.

Сэхьень хэлэбэл, П. П. Николаевай бүлые спортивна бүлэ гэхэдэ алдуу болохогүй. Һамганинь — уран зураааша А. И. Аржикова спортоор һонирходог, энэ темые зохёол бүтээлнүүдтэ үргэнөөр харуулхые ороддолог байна. Хоёр ехэ үхибүүдынь — Виктор, Татьяна — мэргэн буудалгаар спортын мастерта кандидат. «Уроженкэй» бүлгэмэй Түбэй советэй чемпионка...

Гэбэшье булган соohоо Светланачь дэ ехэ амжалта түйлаһан. 1982 он тэрээндэ илгаараа ураншатай байгаа. Орджоникидзе хотын хүнгэн атлетикын манежда болоһон Россий Федерацийн түрүү һуурин эзэлхын түлөө үбэлэй мүрысөөндэ С. Николаева 2533 очко тулажа, мүнгэн медаллар шагнагдаа һэн. Эндэ тэрэ дутын хоёр зайда илаһан байгаа.

Уданшьегүй спортын бүлгэмүүд болон албан зуураануудай сурвалуулагдамал командануудай дунда үнгэргэгдэһэн Россий Федерацийн чемпионадта С. Николаева, Я. Цыренжапова, Лх. Дабаева, С. Жигжитова гэгшэдһээ бүридэһэн «Динамо» бүлгэмэй команда түрүү һуури эзэлбэ.

Һур харбалгаар улаасхоорондын мүрысөөн Улаан-Баатар хотодо боложо, Чехо-Словакийн, Польшын, Монголой, Үзбекистанай, Буряад Республикын команданууд хабаадаһан байгаа. Эндэ манай республикын мэргэшүүл илбэ. Эхэнэрнүүд соohоо С. Николаева гурбан зайда шалгаржа, илажа гараа һэн.

«Динамо» бүлгэмэй Түбэй советэй түрүү һуури эзэлхын түлөө 1982 оной намар Унгород хотодо үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Светланын нангин хүсэл бэлэнэ, 2542 очко тудаад, улаасхоорондын классай спортын мастерай норматив дүүргэһэн байгаа. Тиигэжэ Зүүн Сибирийн технологическа институдай багшалгаа, спортын орьёл үндэртэ тэрэнэй жаргалта одон тодо хүрсаар яларһан байха юм.

Эдэ хоёртой оло дахин уулзажа, хөөрэлдэһэн байхаб. Зүгөөр нэгэ уулзалганий мартагдалаггүй.

..Итаабари дулаахэн үдэр оорынгөө хэрэгээр «Динамо» стадион ошоһон аад, һур харбагшадай сагаалса дээрэ нюргаар набтаршаг, бэеэр бата, бууралтажа эхилһэн үнэтэй нэгэ хүнэй нарийхан үндэр бэсаганай хүнгэхэн, ханхинама пластигаар хэгдэһэн номо һурша ехэл анхаралтайгаар зэнажа тааруулха зуураа, юуншьеб тухай шуналтайгаар хөөрэлдэжэ байхыень адаглажархибаб. Дүтэлэн ошоходоо, эсэгэ басаган хоёр Николаевтан гэжэ таняа бшууб.

— Һорилго эхилбэ гү?— гэжэ һонирхохолом. Светлана миһэрэн, ингэжэ хэлээ һэн:

— Эсэгэ бидэ хоёр үдэр бүри шахуу һоридогбди. Петр Павлович хододоо туһатай зүбшөл үгэдэг юм. Яагаашье һаа, бэһал мэргэн гээшэ губэ.

Эсэгэнь номыень зайажа үгөөд:

— Нигээд туршал даа,— гэбэ. Удаань нам руу эрьелдэжэ: — Виктор хүбүүмни инженер юм. Энэ таласараа минии мэргэжэлые халаг абаа. Харин Света эсэгынгээ зүргэ дагажа, сагаалсаганда ерэһэн гээшэ ааб даа. Тиимэл хадань аха аргаараа туһалан, дэмжэнгүй яахабиб.

Зүб лэ даа! Нигэжэ үри хүүгэдээ өөрынгөө наһанай зүргэдэ оруулһан ёһотойл зол жаргалтай эсэгэ ондоо ямар харюу үгэхэ гээшэб?!

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: П. П. Николаев.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ЭХЭ, ЭСЭГ НАНГИ ҺУРГАА

Тээмэндэ манай соо тон хүлгөөтэй Улаан-Удэ болоо гэхэдэ, манай шадал шандаа сэ зорилгоо харуулха, турнаха конкурс-на хилхэгдэдэ юм. Бура хубүүд, басагадаа жүүлхэдэ, өөнэдэм римаар һургадаг бай мэдэнэбди. Басаган мүүжүүлгэдэ эхэ хүн гэ тон ехэ. Эжынь хүнибүүдээ һайнаар үбгөд, хүгшэдөө, үбгө дэлжэ ябахынь зая тэхи, газаахи ажалда ринаар хажэ һургаа гаа.

Харин хубүүдэй жүүлгэдэ эсэгын үүг һэн гэдэг бурнад эсэ дээ 9 эрдэм тон байн лэхыень хүсэдэг һэ һорихо, барилдаха, ха, агнаха, ташуурм рэхэ, шудэр томоо гэ тэ тэдэнэй тоодо оро бүхы даабариндуудые хубүүд эрхимээр болоой. Харин 5-дахи классуудай хубүүд хоорондоо бүхэ барим гэргөө. Данидондо ба-Цыреп эгэл аур барилтай хубүүн болоо

Багашуулай бу мори хөөд, урилдаа нэнинь ехэ хүхөөр болоо һэн. Һур хар эгэсэл мэргэн 9 хубү рэ. Аха хубүүд ж жа үзөө, харин хүрөөгүй. 5-дахи классуудай хубүүд дай эгэл урданай эмхидхэж. Энэ Жаргал (7-дохи гаран гараа.

Морин эрдэни, а хай һонин вик рюнуудаһаа ябаа мэ ойлгоно, мэдэмэ гэһэн тобшолоо хэ ба.

Һургуулийн а соо һонирхолтой хидхэгдээ. Энэ ташуур гүрэхэ, ура мэ бүтөхэ, дархала ринуud үгтэбэ. 2 час хы даабариндуудаа Өөтой энэ мүрысөөн шад хэд бэ гэхэдэ, Бэлигтэ (11-дэхи класс) заров Эрдэни. Адуш (9-дэхи класс) гэгдэ но. Бүтөөһэн хүдэлм дыень харахадаа, ехэ лааб. Ним» хэмжээ хүүдай ганса манай лида бошэ, харин бүх гуулинуудта үргэ наань, ехэ һайн байн

Мүнөө үеын хүбүүд гэнэрэйнгээ хэжэ байн мэ хэжэ шадаха, бишэ гэ эсэгэнэр шэнэ сэсэ тай, тэнюуя зантай, маар нүхэд болоо ехэл зохид байгаа.

Ирина БАЛЬЧИНОВА.
Улаан-Удын бүрэ интернат һургуули 11-дэхи классай һурагш.

БУРЯАД БАРИЛДААНАЙ ГУРИМААР

Доржи Доржиевич Банзаровай дурасхаалда зорюулагдаһан бүхэ барилдаашадай заншалта мүрысөөн һаяхан Хяагтын аймагай Алтай һуурида боложо үнгэрөө. Һуралсалай жэлэй эсэстэ үнгэргэдэг спортын заншалта энэ һайндэртэ буряад барилдаанай гуримаар хүсэеэ туршалсахадаа, һурагшалай дундаһаа Сэлэнгын аймагай Ноёхоной Андрей Бадмацыренов, Алтайн дунда һургуулийн Андрей Цыренжапов, Цыден Бадмажанов гэгшэд шалгарба.

Командануудай хоорондын мүрысөөндэ Алтайн дунда һургуулийн спортсменүүд эрхимлэбэ. Хубийн түрүү һуури эзэлхын түлөө тэмсэлдэ Хяагта хотын һурагшад Павел Цыбиков, Ринчин Цыренд-ылыков, Хираанай-Адаргаа Павел Доржитаров, Улаан-Удэһөө Жаргал Намдаков, Батар Шулунов, Алтайһаа Владислав Цынгунов, Евгений Цыбиков, Нима Буруниторов гэгшэд өөнэд өөнэдынгөө шэгнүүрнүүдтэ түрүүлжэ, чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө. Хүндэ шэгнүүртэнэй дундаһаа Хүдэри-Сомоной Владимир Дубинин шалгарба. Тиихэдэ Хяагта хотын барилдаашад Женя Цыбиков Аюр Цыбденов хоёр гоё һайхан арга дүрэтэй байһанаа харуулжа, тусхай шаида хүртэһэн байна.

Б. БАИРОВ.

Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта

ЭГЭЭН ЭРТЫН ЭДЕЭН

Зарим огород таригшад «редис мүртэйгөөр ургана-гүй» гэжэ голхордог. Үрэ эдеэнинь жэжэ, харин эшэнь будүүн байдаг. Энээнэй шалтагаанинь нимэ. Нэн түрүүн редис хужартай хүрьһэндэ дурагүй юм. Азоdoor дуталдаһан ушарта үрэ эдеэн мүн лэ муугаар ургадаг. Намаануудынь тон жэжэхэнүүд, ягаабтар үнгэтэй байдаг. Нимэ редисһээ ямаршье ургаса абтадаггүй.

Тиимэһээ редисэй элбэг ургаса абахын тула һайн үрэжэлтэй, наранда шарагдадаг газарта тариха шухала. Хэрбээ һүүдэртэ һуулгаа һаатнай, эшэнь ехээр ургаха, харин эдеэнинь жэжэхэн аад, хатуу болошохо юм.

Томо редис ургуулхын тула сохом 10—13 часай турнада наранай элшэ доро байхаар һуулгаха хэрэгтэй. Зунай үдэрэй утада, үдэшын 8 сагһаа редистэй далан дээгүүрээ тусхай хуншалта татадагби. Шабын түмэр татажа, наранай гэрэл табидаггүй материалаар нэмэрэд, хуншалта хэдэгби. Хуншалтаяа үглөөнэй 7 сагта абаха хэрэгтэй.

Редис хадаа үһанда дуратай, хүйтэнөөр айдаггүй ургамал юм. 2—3 градус дулаанда редисэй үрэнэн ургажа эхилдэг. Тэд бүри дулаанда, 12—15 градуста, 6—7 хоноод байхада, эшэнь бүлтайдаг.

Эшэнь һайнаар ургахын, үрэ эдеэнэйнь хүсэд эдеэшэхын тула 18—20 градус дулаан хэрэгтэй юм. Һая бүлтайһан эшэхэнүүдынь 3—4 градус хүртэр, хүйтэнине тэсохэ арга тай. Ехээр даараһан редис саашадаа мууса ургадаг. Хэрбээ муугаар үһалдаг байбалтнай, мүн лэ эдеэнинь жэжэ, хатуу болодог.

Баян ургаса абахын тула томо, 2—2,5 миллиметр хэмжээтэй үрэһэ илгажа, тарихада һайн. Гадна редис харуулалгын бүхы дуримуудые барилгалһанай ашаар һайн ургаса абажа болохо юм. Нэн түрүүн урда жалдэ хуряаһан ургасаһаа эгээн һайн үрэһэнүүдые илгажа абаха хэрэгтэй. «рубин», «заря», «красный великан», «гигант», «дунганский» гэхэ мэтын сортнуud манай улариада таарадаг.

Үрэжэл байнтай, хүсэд эллүүрилэгдэһэн, наратай газарта редис тариха шухала. Тиихэдээ урда жэлнүүдтэ репэ, брюквэ, капуста тариһан далангуud дээрэ яашье редис һуулгажа болохогүй.

Хүрьһээ намартаа бэлдэдэгби. Газараа онгилхоһоо үүнд дүрбэлжэн метр бүхэндэ 4—5 килограмм болохо шэбхэ оруулдагби. Хэрбээ хүрьһэнэйнь элбэлиг һаа, 7—8 килограмм шахуу шэбхэ оруулха хэрэгтэй. Гадна дүрбэлжэн метр бүхэндэ 1—1 томо халбага суперфосфат, сернокислэ калий оруулжа, үтэгжүүлхэт. Хабартаа дүрбэлжэн метр бүхэндэ 2 бага халбага аммиагай селитрэ, 1 томо халбага модоной үнэнэ холижо худхадагби.

Нигэжэ бэлдэгдэһэн далангуудаа тарихаһаа 7 хоног үрид үһалхадаа, эдэй купоростой үһа хэрэглэхэт. 10 литр үһан соо 1 багахан халбага эдэй купорос холижо худхадаг юм.

Эртүүр эдеэшэдэг сортнуудые хоорондонь 6—8 сантиметр талатайгаар 1,5—3 сантиметр хүрэтэр гүнзэгөөр, али ороймшог эдеэшэдэг һаань, 10—12 сантиметр талатайгаар бураадаа гаргаад, үрэһэнүудээ һуулгахат. Тиихэдээ үрэһэнүудэй хоорондохи зай 1—3 сантиметр хүрэтэр байха юм. Эшэнүүдэйнь бүлтайхада, үсөөрүүлжэ, дан ойрохоно һуулгадаһыень һугалжа абаад, хоорондохи зайень 4—5 сантиметр болгохо хэрэгтэй.

10—15 үдэр талатайгаар хадэн дахин редис тариһалтнай, бүхэли зундаа үрэ эдеэнинь абтажа байха.

Редис харуулхадаа, үдэр бүри үһалха, гадна үһалһанай гу.,али бороогой һүүлээр заатагүй дүмүүхэнээр хүрьһыень онгилхо хэрэгтэй.

Эртүүр эдеэшэдэг редис 25—30 үдэрэй турнада хуряагдахаар болоод байдаг. Удааншаг болбосордог сортын редис 40—45 хоног соо эдеэшэдэг юм.

Л. МУНГАЛОВА,
агроном.

ПРОВЕРЬТЕ ПРАВИЛЬНОСТЬ ОФОРМЛЕНИЯ АБОНЕМЕНТА!

На абонементе должен быть проставлен оттиск кассовой машины.

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе проставляется оттиск календарного штемпеля отделения связи. В этом случае абонемент выдается подписчику с квитанцией об оплате стоимости подписки (переадресовки).

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания бланк абонемента с доставочной карточкой заполняется подписчиком чернилами, разборчиво, без сокращений, в соответствии с условиями, изложенными в каталогах Союзпечати.

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕСТО» производится работниками предприятий связи и Союзпечати.

БУРЯТИЯ
мүнөөдэрэй номерто

«Республика бүхэн өөрынгөө эрхэ түлөөлэлгые тодорхойлхо зэргэтэй» —Конституционно сүүдэй гэшүүн С. Буладаевай статья.

Үдэрэй үзэгдэлнүүд. «Япон арадай һайн дуранай туһаламжа ямараар хэрэглэгдэхэб?»— Н. Матхоноваган статья.

Һунгалтын урда тээхи уулзалганууд. «Депутадта кандидадуud өөрынгөө хараа зорилгонуудые тодорхойлно» — Э. Намсараевагай статья.

Эд хэрэглэлгын дэлгүүр. «Хараа зорилгонуудынь болото дээрээ бэелүүлэгдэжэ эхилбэ»— Норбоевой статья.

Манай хөөрэлдөөн. «Хуушанайнхаа тогтонги харилсаае алдангүй байха шухала»—авторынь Тугутов.

«Гуламта соохи галаа сахижа шалана гүбди?»—Шоймардановай статья.

Түрэл хизааралмнай түүхэнээ. «XX зуун жэлэй эхиндэхи Буряадта үнгэргэгдэһэн газарай реформын түүхэ тухай» — Андреевай статья.

Соносхолнууд.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д. РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряад Республикын Верховно Совет, Буряад Республикын Министрнуудэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакцийн ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000 Улаан-Удэ, Калинин-Ленинийн үлбэ, 23 «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакцийн телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшонорой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретаркин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, һабагууд: соведуудэй үйлдэлмэрийн ба нийтын эмхидхэлдэй —2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа—2-64-36, (даагшань), 2-63-86, 2-67-81, 2-61-35, соёлой эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; 2-67-81 олонлитын үйлдэлмэрийн ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын—2-60-91; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй — —2-35-95. Манай корреспондентнуud: Агинскда —3-42-19, Закаменскда —30-61, Хоринскдо —2-31-67.
Буряад Республикын Министрнуудэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-04, бухгалтери— —2-23-67, вахта—2-56-62.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудаһаа хэмжээтэй Индекс 50901 Хэнэг 7500.
Стереотипта тушаагдаһан саг: 19.20.

Буряад Республикын Хэблэлэй ба олондо мэдээсэлгын министерствэдэ 69-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ өөтэнхай
Газетэ республиканска типографида хэблэгдэнэ. Директорайнь телефон 2-40-45.